

UNIVERZITA KARLOVA HUSITSKÁ

TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Starokatolický kostel Povýšení svatého Kříže v Jablonci nad Nisou
v kontextu historie farnosti**

**The Elevation of the Holy Cross Old Catholic Church in Jablonec
nad Nisou in the Context of the History of Its Parish**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek

Autor:

Mgr. Lucie Kodišová

Praha 2019

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce prof. ThDr. Janu Blahoslavu Láškovi za trpělivé vedení. Velmi děkuji rovněž faráři v Jablonci nad Nisou ThDr. Karlu Koláčkovi za ochotné zpřístupnění archivních materiálů a vstřícné poskytování informací. V neposlední řadě patří můj dík Ing. Ivanu Kubičkovi za podporu během studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Starokatolický kostel Povýšení svatého Kříže v Jablonci nad Nisou v kontextu historie farnosti“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20.6.2019

Lucie Kodišová

Anotace

Práce pojednává o historii a architektuře secesního starokatolického kostela Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou. Sleduje vývoj starokatolického farního společenství v Jablonci a klade důraz na propojení dějin obce se stavební historií kostela. Cílem práce je poskytnout stručný souhrn informací týkajících se kostela a farnosti, který poslouží jako východisko pro další bádání. Hlavním zdrojem informací jsou dobová periodika, korespondence, plánová dokumentace, fotografie a další archivní materiály. Na základě zjištěných údajů je možné sledovat život kostela a farnosti od dob jeho založení do současnosti v širších kulturněhistorických souvislostech. Akcentována je také osobnost architekta kostela Josefa Zascheho a vlastní kostel Povýšení sv. Kříže, považovaný za nejčistší příklad secesní sakrální architektury u nás.

Annotation

The thesis deals with the history and architecture of the Art Nouveau Old Catholic Elevation of the Holy Cross Church in the north bohemian city of Jablonec nad Nisou (Gablonz an der Neiße). The thesis follows the development of the Old Catholic community in Jablonec and stresses the connections between the history of the parish and the history of the church building. The thesis aims to present a synthesis of the known information about the parish history and the history of the church building as a base for future research. As the main sources of the thesis serve various period newspapers and magazines, correspondence, original design documents and other archival materials. Based on those sources the thesis follows, in larger cultural and historical context, the parish and the church building since their establishment till the present time. The thesis examines in particular the personality of the architect of the church building, Josef Zasche and the particularities of the Elevation of the Holy Cross church building itself, as it is regarded the most pure piece of an Art Nouveau church architecture in the country.

Klíčová slova

Kostel Povýšení svatého Kříže, Jablonec nad Nisou, starokatolická církev, secesní architektura, Josef Zasche

Keywords

Elevation of the Holy Cross Church, Jablonec nad Nisou, Old Catholic Church, Art Nouveau Architecture, Josef Zasche

Obsah

Úvod.....	6
1 Město Jablonec nad Nisou.....	8
2 Cesta k založení starokatolického kostela	11
3 Štědrá rodina Scheiblerova.....	14
4 Architekt Josef Zasche	17
4.1 Jablonecký rodák.....	17
4.2 Rané období	18
4.3 Po první světové válce	19
4.4 Secesní inspirace v díle Josefa Zascheho.....	20
5 Kostel Povýšení sv. Kříže.....	25
5.1 Zvony	29
6 Historie jablonecké farnosti a jejího kostela.....	31
6.1 Do druhé světové války.....	31
6.2 Po druhé světové válce.....	33
6.3 Obnova kostela v posledních dvou desetiletích	35
7 Fara.....	38
8 Současný život starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.....	42
Závěr	45
Seznam použité literatury	47
Přílohy.....	52
Summary.....	81

Úvod

Secesní kostel Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou zaujímá díky svému originálnímu souladnému architektonickému tvarosloví výjimečné místo mezi sakrálními stavbami české secese. Starokatolický chrám, často právem označovaný jako nekrásnější secesní kostel v Čechách, mě fascinoval od první návštěvy ze dvou důvodů. Prvním byl čistě vizuální dojem z tohoto prostě vznešeného interiéru s působivou světelnou režii, záplava světla a jasné secesní tvarosloví. Druhým byla historie starokatolického společenství v Jablonci nad Nisou a to, jak se velké dějiny přímo odrážely v dějinách starokatolického hnutí, místního farního společenství a potažmo i v úpravách samotné kostelní stavby.

Cílem předložené bakalářské práce je popsat za použití kombinace metodiky dějin umění a církevní historie stavební vývoj kostela Povýšení sv. Kříže s přílehlou farou a podat stručný obraz života starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

Zohledněny jsou zde různé faktory, jejichž vliv byl pro současnou podobu kostela klíčový. Na začátku jsou historické události konce 19. století vedoucí k založení kostela a specifické sociokulturní prostředí města Jablonce. Následně se stal podstatným výběr architekta Josefa Zascheho a zdroje, z nichž autor čerpal inspiraci pro stavbu kostelní budovy.

Celým příběhem stavby a vybavování kostela se pak jako červená nit vine součinnost podnikatelské rodiny Scheiblerů, která svou angažovaností a štedrostí opakovaně přispěla ke zdárnému dokončení kostela i fary. Pozornost je věnována proměnám kostela od doby jeho dokončení přes obě světové války a období komunismu až po aktuálně probíhající rekonstrukci.

Přímo tomuto kostelu se věnovala v roce 2013 Kateřina Chrudimská ve své bakalářské práci s názvem „Secesní kostel Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou a jeho architekt Josef Zasche“, jejíž těžiště tvoří podrobný popis plánové dokumentace kostela a Zascheho životopis.¹ Podrobněji je kostel popsán také v kolektivní monografii *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*.² Dějinám starokatolictví v severních Čechách se podrobně věnoval Karel Koláček ve své práci *Vznik a vývoj starokatolického hnutí na území severních Čech do roku*

---

¹ CHRUDIMSKÁ, Kateřina: *Secesní kostel Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou a jeho architekt Josef Zasche*. České Budějovice, 2013. Bakalářská diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Filozofická fakulta.

² LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD, Jan LHOTOVÁ – Markéta KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004. 1. vydání, s. 11–29.

1946.³ Německojazyčnému starokatolictví se částečně věnuje také práce Kristiny Kaiserové: *Konfesní myšlení českých Němců*.⁴

Cenným zdrojem pramenů jsou archivní fondy Národního památkového ústavu, odborného pracoviště v Liberci, kde jsou dostupné především restaurátorské zprávy. Farní archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou obsahuje velké množství korespondence a dalších archiválií vztahujících se k životu farnosti. Starokatolická knihovna a archiv Josefa Königa skýtá možnost nahlédnout do četných starokatolických periodik.

Výsledkem má být stručný kompilát, který poslouží jako odrazový můstek pro další bádání o jabloneckém kostele, jež se přes svůj nesporný význam pro dějiny české architektury dosud nedočkal monografického zpracování.

---

³ KOLÁČEK, Karel. *Vznik a vývoj starokatolického hnutí na území severních Čech do roku 1946*. Brno: L. Marek 2006. 1. vydání. 186 s. ISBN 80-86263-80-0.

⁴ KAISEROVÁ Kristina: *Konfesní myšlení českých Němců*. Úvaly u Prahy: Nakladatelství ve Stráni 2003

1 Město Jablonec nad Nisou

Když se jablonečtí starokatolíci na samém sklonku 19. století rozhodli vystavět pro své rostoucí společenství nový kostel, byl Jablonec nad Nisou svébytným, obchodně a kulturně rozvinutým městem. Průmyslové město, čile pěstující zahraniční kontakty bylo tolerantní k náboženské jinakosti i přejímání moderních architektonických forem. Následující stručný pohled na jablonecké dějiny přibližuje dlouhou cestu vedoucí k tomuto otevřenému prostředí přelomu století.

První historická zmínka o Jablonci pochází z roku 1356, kdy je v konfirmačních knihách pražského arcibiskupství uvedeno, že bratr Šebestián z řádu křižovníků s červeným srdcem byl dosazen na místo faráře ke kostelu v nové osadě „Jablonecz“. Během středověku nenabývalo město nijak zvlášť významného postavení. Během 16. století dochází k proměně názvu z původního česky znějícího „Jablonecz“ na „Jeblenocz“ či „Gebleuncz“. Název Gablonz začal být užíván až později. Během třicetileté války vlastnil maloskalské panství, jehož byl Jablonec součástí, Albrecht z Valdštejna a poté jej získala hrabat Des Fours. Za svůj rozkvět vděčí Jablonec až sklářské výrobě, která se začala v oblasti rozvíjet ve druhé polovině 17. století.⁵ V 18. století měla obec dle záznamů v tereziánského katastru z roku 1748 přes osmdesát domů, téměř čtyřicet hospodářů a několik obchodníků a řemeslníků.⁶ Obec sice pozvolna hospodářsky rostla, ale nezůstala ušetřena válečných konfliktů, zejména sedmileté války, kdy se mezi lety 1756–1763 objevovaly jednotky obou zneprátelených armád v okolí Jablonce. Neméně však obec poškodila po válce následující bída a hladomor. Opravdového rozkvětu dosáhlo město až v 19. století.

Velkým úspěchem bylo pro Jablonec povýšení císařem Františkem Josefem na městys 21. dubna roku 1808. Již od 18. století soupeřil Jablonec s Libercem, který byl centrem textilního průmyslu. Právě díky nerovným podmínkám v libereckém soukenickém cechu se mnoho tovaryšů přesunulo za textilním průmyslem do Jablonce, čímž Liberec paradoxně přispěl k rozvoji konkurenční obce.

---

⁵ KAŠPAR, Jan. Jablonec nad Nisou: *Stručný průvodce sedmi stoletími města*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou ve spolupráci se Státním okresním archivem Jablonec nad Nisou a Městskou galerií MY, 2006. s. 15. . ISBN 80-239-9730-0

⁶ KAŠPAR, Jan. Jablonec nad Nisou: *Stručný průvodce sedmi stoletími města*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou ve spolupráci se Státním okresním archivem Jablonec nad Nisou a Městskou galerií MY, 2006. s. 17.

Již počátkem 19. století však byla ve hře také otázka náboženské svobody. Tovaryši přicházející z Liberce byli často evangelického vyznání, které jim konzervativní katolický Liberec neumožňoval plnohodnotně praktikovat. V Jablonci panovalo výrazně liberálnější ovzduší a bylo zde možné slavit evangelické bohoslužby, na které někteří liberečtí evangelíci pravidelně dojížděli.⁷

Jablonec se musel na svůj nový status adaptovat rovněž architektonicky, jelikož dosud postrádal základní atributy města, z nichž nejvíce postrádal tržové náměstí. Podle plánů Josefa Benesche mělo být vybudováno náměstí, z nějž vycházelo osm ulic. Bývalý „Starý trh“ sloužil místním od roku 1809, krátce nato však do Jablonce v důsledku napoleonských válek opět zavítaly vojenské posádky, tentokrát pruské. V důsledku kontinentální blokády Anglie jako významného dovozce kvalitních látek ovšem situace rovněž přispěla k dalšímu rozvoji textilního průmyslu. Když byl Napoleon roku 1815 poražen, vrátily se opět anglické textilie na trh a textilní výroba začala ustupovat sklářské a bižuterní.

Roku 1866 dosáhl Jablonec povýšení na město, stal se sídlem okresního hejtmanskví a zanedlouho si zbudoval poprvé ve své historii stabilní sídlo samosprávy, vlastní radnici. Následná napjatá politická situace během prusko-rakouské války poněkud oddálila realizaci některých dalších kroků vedoucích k ještě větší emancipaci města.⁸

Během prusko-francouzské války byli oslabeni největší konkurenti Jablonce na trhu s bižuterií. Na dalších padesát let se stal Jablonec hlavním bižuterním exportérem.

„Skladbu jablonecké měšťanské společnosti ovlivnila specifická výroba bižuterie a dalších ozdobných předmětů, známá jako jablonecké zboží; obchod s ním totiž vyžadoval navazovat kontakty s celým světem. Exportéři také vytvořili ve městě zvláštní vrstvu. Svým bohatstvím i přijímáním nových uměleckých podnětů ze zahraničí ovlivnili architekturu města, ve kterém vyrostla řada historizujících a secesních domů. Pro Jablonec byla typická rovněž otevřenost vůči duchovním impulsům a náboženská tolerance – evangelíci, starokatolíci i židovská obec zde měli vedle tradiční katolické církve významné postavení.“⁹

---

⁷ KAŠPAR, Jan. Jablonec nad Nisou: *Stručný průvodce sedmi stoletími města*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou ve spolupráci se Státním okresním archivem Jablonec nad Nisou a Městskou galerií MY, 2006. s. 19.

⁸ Roku 1866 obsadila Liberec pruská vojska.

⁹ KAŠPAR, Jan. Jablonec nad Nisou: *Stručný průvodce sedmi stoletími města*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou ve spolupráci se Státním okresním archivem Jablonec nad Nisou a Městskou galerií MY, 2006.s. 27.

Podoba Jablonce se rychle proměňovala. Počet obyvatel rostl způsobem odpovídajícím průmyslovému rozvoji a potřebě nových pracovních sil. Zaostávání sociálních poměrů za rychle se vyvíjejícími technologiemi mělo však také za následek nepokoje, které si vynutily úpravu pracovněprávních vztahů. Celkově se však jednalo o období úspěšné, přející kulturnímu rozvoji a zakládání četných institucí. V 80. letech 19. století byla založena střední uměleckoprůmyslová škola a Jablonec byl propojen s Libercem železnicí, v následujícím desetiletí bylo město elektrifikováno a došlo k výstavbě okresní nemocnice.

V roce 1892 byla vysvěcena nová jablonecká synagoga a rovněž v 90. letech dostal evangelický kostel svou novogotickou podobu. Právě do tohoto období hospodářského rozvoje a stavebního rozmachu vstupuje v roce 1889 starokatolická obec v Jablonci s návrhem vystavět svůj vlastní kostel a nabízí Josefu Zaschemu možnost zpracování projektu.

2 Cesta k založení starokatolického kostela

Starokatolická církev vznikla po roce 1870 v reakci na dogmata o papežské neomylnosti a papežském jurisdikčním primátu vyhlášeném na I. vatikánském koncilu. Stejně jako někteří věřící v Německu, Rakousku a Švýcarsku odmítli i někteří katolíci na českém území tato dogmata akceptovat.¹⁰ Církev působila v severních Čechách a jako sídelní město biskupství byl Vybrán Varnsdorf. Rakousko-uherskými úřady byla církev oficiálně uznána 18. 10. 1877.¹¹

V roce 1885 se v jabloneckém hotelu Beling uskutečnilo setkání starokatolíků z okolních obcí, kterého se zúčastnily také některé podobně smýšlející rodiny z okolí, aby se seznámily se starokatolictvím. Setkání svolal Josef Mieth, který také sám jako první přestoupil ke starokatolictví, následován dvanácti dalšími rodinami. První bohoslužbu sloužil v Jablonci Anton Nittel o vánocích roku 1885. Již 25. března 1888 byli na shromáždění zvoleni Gacher, Glecker, Mieth, Senker, Fischer a Kittel, kteří pak stáli v čele společenství po řadu let. Jablonec spadal pod správu obce Desná. Když musel obec Desnou v roce 1892 opustit farář Anton Absenger, setkal se to s velkou nevolí desenských obyvatel, z nichž 560 přestoupilo do Jablonce. Počet členů obce narůstal natolik utěšeně, že bylo možné, aby byl roku 1897 pro Jablonec, kam doposud dojížděl desenský farář, ustanoven vlastní stálý duchovní. Byl jmenován Koop Marschall, uvedený do úřadu 1. srpna 1897. Farnost se měla i nadále k světu a pořádala i mimo bohoslužby řadu aktivit, k nimž patřily například výlety pro děti. V roce 1898 přistoupilo dalších 450 věřících, takže obec čítala bezmála 1200 členů. Obec s takovým počtem věřících a vlastní správou zákonitě pocítovala potřebu vlastního kostela.¹²

„Krásným jubilejním rokem, který se zapsal do památníku obce červenými písmeny, byl pro nás rok 1899. Na shromáždění obce tohoto roku došlo k rozhodnutí postavit si vlastní kostel.“ Členům představenstva se podařilo shromáždit sbírkami značný obnos. Bohužel však tyto peníze zdaleka nestačily ke koupi stavebního pozemku, který mezitím koupil velký mecenáš, přítel a podporovatel obce, pan Scheibler starší. Tím větší byla radost všech, když pan

---

¹⁰ KAISEROVÁ Kristýna: *Konfesionální myšlení českých Němců*. Úvaly u Prahy: Nakladatelství ve Stráni 2003, s. 21–25.

¹¹ LÉBLOVÁ Marta: *Církev-sekularizace-nacionalismus. První vatikánský koncil, vznik starokatolické církve a vztah katolické církve k sekularizaci a s ní souvisejícímu nacionalismu v letech 1870–1885 v českých zemích habsburské monarchie*. Brno: L. Marek 2009, ISBN 978-80-87127-18-6, 208 s.

¹² *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925. s.8-10.

Scheibler prohlásil, že obci pozemek daruje, ta ale nesmí polevit v úsilí při shánění prostředků na stavbu kostela.¹³ Vlastní pozemek byl zakoupen 4. 9. 1899 za 6000 zlatých (12 000 korun). Josef Scheibler věnoval krátce nato 20. 9. 1899 tento obnos místní starokatolické obci.

Tehdy nazrál čas k začátku stavby, jejímž plánováním byl pověřen Josef Zasche. Zasche byl pověřen plánováním starokatolického kostela již v roce 1899, kdy představil první návrhy nového římskokatolického kostela Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v Jablonci, provedené v duchu secese.¹⁴ [obr.1] Nemáme přesné doklady o tom, jak a kým byl Josef Zasche osloven. Pravděpodobně ovšem je, že starokatolíci byli obeznámeni s vystavenými secesními plány, které podnítily jejich rozhodnutí vybudovat kostel v secesním duchu. Je možné, že výběr stavebního stylu ovlivnil také významný starokatolický donátor Josef Scheibler, který měl secesní styl v oblibě.¹⁵ Rozhodnutí bylo neobvyklé, vezmeme-li v úvahu, že ostatní starokatolické sakrální stavby v severozápadních Čechách jsou vystavěny převážně v novogotickém stylu. A právě tato, pro starokatolické prostředí nezvyklá volba, dala vzniknout stylově nejčistší sakrální secesní stavbě na českém území.

Dodnes se dochovala kompletní plánová dokumentace kostela sv. Kříže, uložená v soukromém archivu, jejíž digitalizovaná forma je k nahlédnutí ve Státním okresním archivu Jablonce nad Nisou. K dispozici je celkem osm plánů datovaných k 3. červnu 1900, podle nichž byl kostel vystavěn. Plány signoval Josef Zasche a jsou opatřeny razítky starokatolického představenstva ve Varnsdorfu, stavitele Emiliana Herbiga a jabloneckého městského úřadu. Zascheho signatura na realizovaných plánech tak vyvrací jakékoliv pochybnosti o jeho autorství.¹⁶ Jako ukázka plánové dokumentace poslouží detailně propracovaný plán půdorysu

---

¹³ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925. s.8-10.

¹⁴ Josef Zasche plánoval výstavbu katolického kostela Nejsvětějšího srdce Ježíšova mnoho let a jeho plány byly mnohokrát změněny. Zcela moderní kostel vystavěný ve funkcionalistickém duchu vznikl až v letech 1930–1931. LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD, Jan LHOTOVÁ – Markéta KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonce nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004. 1. vydání, s. 14–15, 27–36.

¹⁵ Viz s. 15-16.

¹⁶ Spekulovalo se zejména o autorství Kamila Hilberta. Kostel by rukopisu Kamila Hilberta, pracujícího zpravidla v historizujícím duchu novogotického a novorománského stylu, neodpovídal ani stylově. Přestože třeba u kostela ve Štěchovicích, který Hilbert projektoval spolu s Antonínem Pfeiferem v roce 1906, se novorománská bazilika snoubí se secesními prvky, jedná se o odlišné historizující pojetí.

I Hilbertova fasáda obytného domu č. p. 24 na Masarykově nábřeží v sobě kombinuje secesní tvarosloví s gotizujícími prvky. Názor o Hilbertově autorství uvádí například Jana Scheybalová v knize *Kraj kolem Jizery*, vydané roku 1995 v Jablonci nad Nisou. Podle: LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD, Jan LHOTOVÁ – Markéta

hlavního podlaží kostela Povýšení sv. Kříže. [obr. 2] Plány také dokumentují změnu, ke které došlo během plánování a kterou lze z plánové dokumentace snadno přečíst, protože věž kostela je na nich přelepena a na papír jiného odstínu navržena znovu. Další tři přiložené plány ukazují pohled na fasádu kostela s původním návrhem věže [obr. 3], nově upravenou věží zepředu [obr. 4] a zezadu [obr. 5].

Dne 4. 9. byl zakoupen pozemek na náměstí Boženy Němcové, na němž měl být vystavěn nový starokatolický kostel. Základní kámen byl položen 18. srpna 1900 v den oslav 70. narozenin císaře Františka Josefa I. Farář Marschall sepsal pamětní list, který do kaligrafické formy přepsal Alfred Rösler a výtvarně ozdobil Josef Schreier. List byl vložen do kazety z měděného plechu spolu s fotografiemi členů představenstva, posledními vydanými čísly tamních novin, jablonecké výrobky, pohlednice města Jablonce a soupis tržních cen.

Stavbu podle plánů Josefa Zascheho provedla firma vedená stavitelem Herbigem.¹⁷ Celkové náklady na stavbu činily 90 000 korun.¹⁸ Již 9. 11. 1902 mohl být hotový kostel vysvěcen správcem biskupství Milošem Čechem. [obr. 6, 7] Jak dokládá dochovaný program, započaly oslavy již v předvečer vysvěcení 8. 11. zpěvem a neformálním setkáním v hostinci. Neděle započala v evangelickém kostele, kde se obec rozloučila se svým starým působištěm, aby se pak za vyzvánění zvonů linoucího se z obou kostelů přesunula do kostela Povýšení sv. Kříže. Zde přivítal věřící jablonecký starosta A. H. Posselt, následovala slavnostní řeč profesora Franze Macha a předání klíčů. Po vysvěcení kostela vyvrcholila slavnost bohoslužbou. Pak program pokračoval společným obědem v tělocvičně a večerním setkáním tamtéž. V pondělí 10. 11. po dopolední bohoslužbě sloužené za zemřelé členy společenství se věřící rozjeli zpět do svých domovů.

KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004. 1. vydání, s. 16, pozn. 24.

¹⁷ Dokladem je nejen výše zmíněné razítko Herbigovy firmy na plánech kostela, ale i pozdější zmínky ve starokatolickém tisku, který uvádí, že stavbu provedl Emilian Herbig za 92 000 Korun. *Freie Kirchenstimmen, Varnsdorf*: Altkatholische Kirche 1910, 11/1910, s. 177–178.

¹⁸ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925. s.8-10.

3 Štědrá rodina Scheiblerova

Úloha rodiny Scheiblerovy jako podporovatelů jablonecké starokatolické farnosti byla natolik významná, že bez ní by kostel Povýšení sv. Kříže pravděpodobně ani nevznikl. Ostatně většina starokatolických kostelů v severních Čechách tehdy vděčila za svou existenci především podpoře vlivných mecenášů z řad sklářských podnikatelů.

Dle tradice zdědil pasíř Josef Scheibler (1850–1924) pouze dva zlaté a petrolejovou lampu. To mu ovšem nezabránilo v tom, aby vybudoval úspěšný podnik. Za první naspořené peníze si pořídil průřezový stroj a začal zakázkově vyřezávat polotovary pro výrobu černé kytované bižuterie. Časem rozšířil sortiment a pořídil si dostatek strojů, aby roku 1895 vybudoval svou vlastní továrnu. Počátkem dvacátého století exportovala firma do Vídně, Berlína, Velké Británie a USA. Tou dobou měla v nabídce přes patnáct tisíc vzorků a zaměstnávala asi sto lidí. Během první i druhé světové války udržely firmu nad vodou armádní zakázky. Továrna vyráběla granáty, šrapnely, kování k botám i rozvodny pro Luftwaffe.¹⁹

Manželé Josef a Antonie Scheiblerovi sehráli významnou úlohu v dějinách starokatolické obce, k jejímuž rozvoji přispívali četnými finančními i hmotnými dary stejně jako vlastní osobní angažovaností. Pokračovatelem rodinné tradice se stal neméně angažovaný Josef Scheibler mladší a H. Scheibler.²⁰ Rodina se podílela na nákupu pozemků, kostelního vybavení a četných opravách kostela.

H. Scheibler obnovil exteriér kostela v roce 1921.²¹ V roce 1923 nechal obnovit na vlastní útratu žlaby a střechu kupole za 8000 korun.²² V roce 1924 při návštěvě správce biskupství A. Czecha přispěl H. Scheibler k slavnostnímu rázu liturgie svým zpěvem. Na bohoslužbě, která byla i přes sněhovou kalamitu hojně navštívena, zazněl nejdříve zpěv kvartetu H. J. Heidricha a poté dle záznamů H. Scheibler zazpíval svým zvučným hlasem „Učiň mě blaženým, ó Pane.“ Správce biskupství se o tomto obohacení liturgie vyjádřil pochvalně.²³ V záznamech o synodě, na níž byl 16. 7. roku 1924 zvolen první český starokatolický biskup,

---

¹⁹ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008. Řemesla, tradice, technika. ISBN 978-80-247-2250-4, 94 s., s. 92.

²⁰ Jeho plné křestní jméno se mi bohužel nepodařilo dohledat.

²¹ *Alt-katholischer Kalender 1922*. Kempten: Alt-katholische Kirche 1922, str.19.

²² *Freie Kirchenstimmen*, Mähr.Schönberg: Alt-katholische Kirche 1923, 3/1923, s.6.

²³ *Alt-katholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Alt-katholische Kirche 1924, 3/1924. s.7.

rovněž figuruje jméno štědrého Josefa Scheiblera. Druhý den synody všichni synodálové u Scheiblerů poobědvali a šumperský farář ještě získal 240 Kčs na stavbu věže v Rapotíně.²⁴

Josef Scheibler v roce 1903 započal také s výstavbou vil na náměstí vedle kostela, přičemž jeden z těchto domů přímo sousedící s kostelem se stal později starokatolickou farou.

Státem byla starokatolická obec v Jablonci oficiálně uznána až 4. 7. 1907.²⁵

Starokatolický list *Altkatholisches Volksblatt* zmiňuje úmrtí paní Scheiblerové, která byla rovněž významnou mecenáškou obce. Darovala jabloneckému kostelu nejen věžní hodiny, které byly předtím exponátem na výstavě v Berlíně, ale i mnoho součástí vnitřního vybavení a na její náklady byla zbudována také kazatelna v Desné.²⁶

V roce 1928 byly na náklady rodiny Scheiblerových objednány dva nové zvony. Tehdy působilo ve starokatolické farnosti několik mužů jménem Josef a s ohledem na to bylo také plánováno pojmenovat jeden ze zvonů po sv. Josefovi. K nejvýznamnějším Josefům působícím v obci patřili i Josef Scheibler starší a jeho syn Josef Scheibler mladší.²⁷ V této souvislosti se v tisku objevila následující poznámka: „Je třeba říci, že když plán znovuzřízení zvonů vyvstal v představenstvu poprvé, nikdo, ani tento podnět přednášející pokladník Gampe nevěřil, že se bude moci tento projekt v tak krátké době uskutečnit. Od podání návrhu do jeho uskutečnění proběhly jenom dva měsíce. Jako tak často, vděčíme za to našim obvyklým dobrodincům – jejich přáním je zůstat nejmenovanými! Kromě nich projevila velkou obětavost i celá obec, dokonce i řada jinověrců. Vynikající práci podali při konání sbírek chrámový sbor a spolek žen.“²⁸

Místem posledního odpočinku Josefa Scheiblera a jeho rodiny se stala hrobka vybudovaná dle návrhu architekta starokatolického kostela Josefa Zscheho v roce 1906 na jabloneckém hřbitově, kde je tato dnes již značně poškozená funerální architektura k vidění

---

²⁴ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1924, 7/1924. s.11. Kostel Vzkříšení Páně v Rapotíně, založen 1904. Starokatolický farář Karel Erhart zde vybudoval roku 1904 kostel. V roce 1925 byl k modlitebně připojen oltář se zvoníci, čímž získala dispozice kostela. Zvon v nově vystavěné věži posvětil biskup v roce 1925. Kostel byl v roce 1997 prodán soukromému majiteli a slouží jako sklad materiálu. KOPEČNÝ Pavel: *Původní starokatolické kostely*. Vizovice: P. Kopečný 2010, 1. vydání, 70 s., sv. 44–46, 69 str., ISBN 978-80-254-7617-8

²⁵ *Freie Kirchenstimmen*, Varnsdorf: Altkatholische Kirche 1910, 11/1910, s. 177–178.

²⁶ *Altkatholisches Volksblatt*. Bonn: Altkatholische Kirche 1920. 33/ 1920. s. 219.

²⁷ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1928, 5/1928. s.11.

²⁸ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1928, 8/1928. s.13.

dodnes.²⁹ [obr. 8] Jak uvádí Freie Kirchenstimmen z března roku 1923: Jméno Josefa Scheiblera nezůstane v Jablonci zapomenuto, jelikož městský úřad dovolil pojmenovat náměstí před kostelem „Josef Scheibler Platz“. Ještě na smrtelné posteli pamatoval Josef Scheibler na svou církev a odkázal společenství 50 00 korun.

---

²⁹ LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD, Jan LHOTOVÁ – Markéta KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004. 1. vydání, s. 37–38.

4 Architekt Josef Zasche

4.1 Jablonecký rodák

Josef Zasche toužil vystavět ve svém rodném městě kostel již jako malý hoch. Kreslil si jeho podobu a věrný svému přání se v dospělosti stal architektem. [obr. 9, 10] Když byl Zasche malý, navštěvoval s rodiči kostel sv. Anny, který již tehdy velikostí nepostačoval potřebám katolických věřících.³⁰

Josef Zasche se narodil 9. listopadu 1871 matce Franzisce a otci Josefovi, rodina obývala roubenou chalupu č. p. 164 v Křížové ulici. Bylo to pět let poté, co byl Jablonec povýšen na město. Otec Josef byl původem chalupník a později se stal brusičem skla a úspěšně obchodoval s bižuterními polotovary, zejména se šatony.³¹ Když byl Josef ještě malý chlapec, zemřela mu matka, a 4. listopadu 1881, tedy pět dní před Josefovými desátými narozeninami, zemřel i jeho otec. Josef Zasche tak zůstal sirotkem, byl však alespoň dostatečně hmotně zabezpečen. Cena chalupy byla necelých 450 zlatých a sečtena s kompletním jměním sestávajícím z dluhopisů, vkladů a směnek zabezpečila Josefa a jeho sestru Annu bezmála 37.000 zlatých. Po smrti rodičů se stal Zascheho poručníkem Anton Pfeiffer, obchodník se sklem. Zasche absolvoval jabloneckou měšťanskou školu a poté nastoupil na stavební oddělení c. k. průmyslové školy v Liberci. Jeho kamarádem ve školních letech byl Robert Hemmrich, který s ním studoval na měšťance i v Liberci. Ve studiu dosahoval Zasche průměrných výsledků a nejlépe prospíval v odborných předmětech. Maturitní zkoušku složil 5. července 1889.

K 1. říjnu 1889 nastoupil studium na Akademii výtvarných umění ve Vídni do ateliéru von Hassenhauera. Ve Vídni žil poměrně uzavřeným životem. Téměř každý týden navštěvoval Zasche „Gablonzler Bierstübel“ v Gumpendorfer Strasse a údajně se choval vždy pokojně. Pravidelná sobotní setkání s až třiceti účastníky se konala déle než dva roky

---

³⁰ Dále k Josefu Zascemu: VLČEK Pavel: Zasche, Josef, in: Pavel Vlček (ed.): *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Academia: Praha 2004. 761s, ISBN 80-200-0969-8, s.724.

³¹ Šaton – skleněná imitace drahokamu. LUKEŠ Zdeněk: *Splátka dluhu*. Praha a její německy hovořící architekti 1900-1938. Praha: Fraktály 2002, ISBN 80-86627-04-7. 217 s. LUKEŠ, Zdeněk – SVOBODA, Jan: *Josef Zasche*, in: *Umění XXXVIII.*, 1990, s. 534 – 543.

a vystřídala se tu řada umělců z Jablonce a okolí. Hospoda, kde se hovořilo jabloneckým nářečím, dokonce vydávala své vlastní noviny.³²

V červenci 1892 získal Zasche diplom na Akademii výtvarných umění a vyrazil do praxe. Nastoupil v kanceláři architekta Fridricha, který tehdy učil na Staatsgewerbe Schule. V této době také získává prestižní Hagenmüllerovu cenu.³³ [obr. 11]

4.2 Rané období

V první dekádě 20. století navrhl Zasche řadu svěžích moderních staveb, které bývají považovány za jeho nejkvalitnější práce vůbec. Řadí se k nim i roku 1902 navržené plány secesního kostela Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou, který je autorovou nejvýznamnější mimopražskou stavbou tohoto období. V roce 1899, kdy byl Zasche požádán o naplánování starokatolického kostela, vystavoval právě první secesní návrhy nového římskokatolického kostela v Jablonci Nejsvětějšího srdce Ježíšova. Je pravděpodobné, že právě na základě těchto vystavených plánů Zascheho oslovili starokatolíci, aby pro ně zbudoval secesní kostel.

Mezi lety 1904 a 1906 realizoval Zasche v Jablonci ještě Dresslerovu a Giebischovu vilu. Roku 1904 začal projektovat Wilfertovu „Modrou vilu“ v pražské Bubenči.

Mezi lety 1906 až 1908 realizoval Zasche své nejvýznamnější pražské stavby. Patří mezi ně budova Vídeňské bankovní jednoty, vystavěná na v ulici na Příkopě na Starém Městě. Další je budova Pražské železářské společnosti v Opletalově ulici a spolkový dům U tří jezdců na a Cukrovarnický palác, obojí na Senovážném náměstí. Na Příkopě plánoval Zasche také budovu německého kasina, nebyla však nikdy realizována. V roce 1908 předložil na jubilejní výstavě v Bubenči projekt koncertní síně. V roce 1911 publikoval v časopise Styl dva náhrobky navržené roku 1902 na Olšanské hřbitovy na Žižkově. Roku 1912 navrhl budovu školy v obci Počáply. Pracoval rovněž v Ústí nad Labem, projektoval pro lidové stavební družstvo v Teplicích, je autorem plánů spořitelny v Aši. Na náměstí Curieových v Praze spolupracoval s Kotěrou na plánech protějškové budovy k právnické fakultě, k jejíž realizaci však nedošlo.

V Podskalí navrhl spolu s Kotěrou budovu Všeobecného pensijního ústavu čp. 390/II na dnešním Rašínově nábřeží.

---

³² GÜNTHER Rudolf, *Josef Zasche: Lebensbild eines Architekten*, München: Bogen Verlag 1971, s. 15. ISBN 3 920119 07 X, 41s.

³³ GÜNTHER Rudolf, *Josef Zasche: Lebensbild eines Architekten*, München: Bogen Verlag 1971, s. 18.

Tohoto období se také týká kritika odborné veřejnosti, která se dříve pochvalně vyjadřovala o Zascheho raných pražských realizacích. Jak uvádí Rostislav Švácha ve své knize *Od moderny k funkcionalismu*: „Stejně bystře však čeští architekti v roce 1908 zaznamenali Zascheův úhyb k tradici empíru – inspirovaný nepochybně Hoffmannem – který byl v dalších letech provázen architektoým zájmem o další historické styly a skončil před první světovou válkou u povážlivě těžkopádného barokního klasicismu.“³⁴

4.3 Po první světové válce

V meziválečném období byl Zasche jedním z mála německy hovořících architektů, který pracoval na významných zakázkách v Praze. Do této doby spadá jeho realizovaný projekt katolického kostela Nejsvětějšího Srdce Páně v Jablonci nad Nisou. V roce 1921 připravoval plány pro úpravy domu čp. 587/1 v Celetné ulici, které provedla firma Matěje Blechy a další úpravy domů v pražském centru.

K Zascheho významným realizacím tohoto období patří obchodní palác Adria vystavěný mezi lety 1922 a 1925 na nároží Jungmannovy ulice a Národní třídy, který projektoval ve spolupráci s Pavlem Janákem pro pojišťovnu Riunione Adriatica di Sicurta. Mezi válkami projektoval Zasche také řadu pražských rodinných domů. Jeho poslední větší realizací byla budova německého vzdělávacího spolku Uranie v Klimentské ulici na pražském Novém Městě.³⁵

Mezi lety 1939 až 1945 byl Zasche nadále aktivní. Do tohoto období spadá realizace přestavby Karolina a novostavba Ušní a nosní kliniky Německé university v Praze. Přestavěny byly rovněž domy č. p. 5 a 7 na Ovocném trhu, kde měl sídlit Das Deutsche hygienische Institut.

K jeho posledním realizacím patřily domy zaměstnanců pro „Prager Eisenindustrie-Gesellschaft“ na Kladně a škola a nemocnice pro tutéž společnost v Králově Dvoře.

Zasche se však nevěnoval pouze vlastním projektům, ale byl rovněž aktivním členem kuratoria německé sekce Moderní galerie v Čechách, členem Německé společnosti věd a umění v Československé republice, byl také předsedou Společnosti německých architektů v Čechách. Býval častým porotcem v architektonických soutěžích.

---

³⁴ ŠVÁCHA, Rostislav a Jan. MALÝ. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha: Victoria, 1995. ISBN 8085605848., str. 88.

³⁵ VLČEK Pavel: Zasche, Josef, in: Pavel Vlček (ed.): *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Academia: Praha 2004. 761 s., ISBN 80-200-0969-8, str. 724.

Podle Rudolfa Günthera Zasche v jednom ze svých posledních dopisů napsal: „Moje stavby jsou v pražském prostředí, byly stvořeny jen pro Prahu; během svého času v Praze – jsem zcela podvědomě – nemyslel na to, své práce zveřejňovat v odborných časopisech, pravděpodobně proto, že jsem si myslel, že by mimo Prahu našly jen málo zájmu a porozumění.“³⁶

Podle Günthera byl Zasche svobodný, demokratický a vrchnost respektující muž. Během druhé světové války byl členem strany a říšské kulturní komise, což mu podle Günthera nijak neubírá na cti.³⁷ Kvůli tomu, že roku 1943 vyjádřil své pochybnosti o válečné situaci a byl udán, následovalo 6. listopadu 1943 jeho vyloučení ze strany.³⁸ Závěr války nebyl pro Zascheho nikterak příznivý. Jeho architektonická kancelář byla 8. května 1945 vyrabována a všechny jeho plány, skici a snímky již realizovaných staveb byly zničeny.

V roce 1945 musel Josef Zasche zcela bez majetku opustit Prahu a byl spolu s rodinnými příslušníky i přes podporu svých českých kolegů odstěhován do Schackensleбенu nedaleko Magdeburgu. Tehdy mu bylo Zascemu již 74 let.

Stáří strávil Zasche v nuzných podmínkách osaměle ve vesnici Schackensleben. Vzhledem k jeho pokročilému věku se mu nedařilo sehnat zakázky odpovídající jeho zkušenostem a schopnostem. Nakonec projektoval stáje a chlévy. Josef Zasche odešel z tohoto světa v Schackensleben roku 1957.

4.4 Secesní inspirace v díle Josefa Zascheho

Čeští architekti konce 19. století pracovali s rozličnými variantami pozdního historismu. Řešili, pro jaký jaký typ budov je příhodný styl novorománský či novogotický a pro které účely se lépe hodí novorenesance. Do této stylové změní přichází secese, která se v Čechách uplatňovala poměrně dlouho.³⁹ Jednalo se však vesměs spíše o její konzervativnější variantu. Secesní styl měl své počátky již v 70. letech 19. století v anglickém hnutí Arts and Crafts a francouzském Art Nouveau. Hlavním cílem anglického hnutí inspirovaného myšlenkami spisovatele, básníka a uměleckého kritika Johna Ruskina a socialisticky

---

³⁶ GÜNTHER Rudolf, *Josef Zasche: Lebensbild eines Architekten*, München: Bogen Verlag 1971, s. 37.

³⁷ GÜNTHER Rudolf, *Josef Zasche: Lebensbild eines Architekten*, München: Bogen Verlag 1971, s. 33.

³⁸ GÜNTHER Rudolf, *Josef Zasche: Lebensbild eines Architekten*, München: Bogen Verlag 1971, s. 33.

³⁹ KOULA, Jan E. Nová česká architektura a její vývoj ve XX. Století, Praha: Grafická unie a.s., 234 s., s.10-27.

smýšlejšího spisovatele a textilního výtvarníka Williama Morrisa byla obnova řemesel a zpřístupnění kvalitní dekorátérské práce méně majetným vrstvám obyvatelstva. Arts and Crafts, jak název napovídá, soustředilo pozornost na emancipaci uměleckého řemesla, které mělo být prováděno se středověkou poctivostí, jež by kontrastovala s nekvalitními sériově produkovánými výrobky. Zároveň se například francouzská či belgická secese pokouší o vytvoření nového stylu, který by nahradil tehdy panující historismy. Pro inspiraci se obrací k mimoevropským kulturám, zejména ke kultuře japonské, jejíž lineárnost, plošnost a záliba v rostlinném ornamentu patří k základním charakteristikám secesního stylu. Secese pracovala s novými materiály, využívala kovové konstrukce, sklo, přírodní dřevo i kámen a rezné zdivo. Právě snahou o užití kvalitního, pohledově uplatněného materiálu a viditelných nosných konstrukcí otevírala dveře nástupu moderní konstruktivistické architektury.

Prvním představitelem secese v Čechách byl Vídeňan Bedřich Ohmann, který propojoval historizující styly se secesními prvky. Jeho dům u Černé orlice na Uhelném trhu například spojuje renesanční rozvržení fasády a secesní dekor. K jeho dalším významným realizacím patří secesní hotel Central v Hybernské ulici. Na pomezí klasicismu a secese stojí například jeho realizace palmového skleníku ve vídeňské Burggarten. Ohmannův ateliér měl být podle Rudolfa Günthera prvním působištěm Josefa Zascheho poté, co přišel roku 1892 do Prahy. Podle jiných zdrojů v roce 1892 ukončil studium a krátce pracoval ve stavební kanceláři Friedricha Schachnera ve Vídni, což se jeví jako pravděpodobnější.⁴⁰

Jablonecký kostel vznikl v rané secesní fázi Zascheho tvorby, které byla silně ovlivněna vídeňskou secesí. Čtyři roky po vysvěcení jabloneckého kostela dochází k realizaci Zascheho plánů výstavního pavilonu pro Českoněmeckou výstavu 1906 konanou v Liberci. Tento pavilon sestávající z převýšené centrální části a dvou postranních křídel je vystavěný v duchu geometrické secese hraničící s modernou.⁴¹

---

⁴⁰ K Zascheho praxi v Ohmannově ateliéru neexistují žádné přímé důkazy a architekt jej nezmiňuje ani ve svém stručném vlastním životopise. LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD, Jan LHOTOVÁ – Markéta KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004. 1. vydání, s. 12.

⁴¹ Dominantní je zde portál se dvěma masivními sloupy se sousošími od Franze Thieleho. Přestože v sobě budova nezapře následování pavilonu Wiener Secession Josepha Marii Olbricha z roku 1898, od jemného florálního charakteru jeho výzdoby se již velmi vzdálila a je zde patrná inspirace soudobou darmstadtskou tvorbou předznamenávající modernu. V německém Darmstadtu fungovala mezi lety 1899–1914 kolonie avantgardních secesních malířů, grafiků, zlatníků, textilních návrhářů a dalších tvůrců užitého umění. Dnes tu v budově bývalého ateliéru zvaného Ernst-Ludwig-Haus, kterou navrhl Joseph Maria Olbrich jako „chrám práce“, sídlí muzeum. Průčelí jižní fasády této budovy zdobí monumentální postavy od Ludwiga Habicha.

Rostislav Švácha považuje Zasciho za nejsilnějšího ze skupiny německy hovořících architektů žijících v Praze. Ve Vídni byl žákem neorenesančně orientovaného Karla von Hasenauera. Byl však obeznámen i s dílem Hoffmana a Wagnera a rychle absorboval jejich podněty, aby na ně pružně reagoval vlastní tvorbou. V roce 1908 napsala revue *Volné směry* o Zasciho budově Vídeňské bankovní jednoty stojící v ulici Na Příkopě, že je to dům „vznešený ve své jednoduchosti a nádherný ve svých proporcích”.⁴²

Na přelomu století bylo obvyklé stavět kostely v historizujících stylech.⁴³ Jako nejvhodnější pro sakrální stavby byl na přelomu 19. a 20. století doporučován gotický a románský styl. Znatelně méně často se pak objevují stavby novorenesanční.⁴⁴ Cesta secesního slohu do oblasti sakrálního umění tak byla v Čechách poměrně zdoluhavá a trnitá, jelikož konzervativní české prostředí dávalo přednost stylům osvědčeným.

Zakázky zadávané starokatolickou církví se v tomto ohledu nijak neodlišovaly od církví ostatních a převážná většina původních starokatolických chrámů byla vybudována v nepřiliš originálním historizujícím stylu. Největším počtem jsou zastoupeny novogotické kostely, k nimž náležel někdejší katedrální chrám Proměnění Páně ve Varnsdorfu, zal. 1874, farní kostel Nanebevstoupení Páně v Desné, zal. 1890, Kristův kostel ve Světcí, zal. 1895 (zbořen 1978), farní kostel Spasitele v Krásné Lípě, zal. 1901 (zbořen 1971), kostel sv. Ducha v Břidličné, zal. 1911, Kristův kostel v Šumperku, zal. 1914 a zvonice v Jarmaticích, zal. 1926. Jediným zástupcem novorenesančního stylu ve starokatolické architektuře byl Kristův kostel v Mistrovicích, zal. 1897 (zbořen 1977). Jablonecký kostel tak svým utvářením značně vybočoval z okruhu starokatolických staveb, což nepřekvapí s ohledem na to, že secesní architektura v Čechách na přelomu století teprve opatrně klíčila.

Hlavními apoštoly vídeňské secese v Čechách byli žáci vídeňského profesora Otto Wagnera. K nim patřil například Hubert Gessner, Ottokar Böhm a František Krásný,⁴⁵ přičemž i Jan Kotěra je autorem dvou nerealizovaných secesních kostelů. Jednalo se o přestavbu kostela v Doubravce u Plzně z roku 1900 a návrh nové chrámové stavby pro Holoubkov z roku 1904.

---

⁴² ŠVÁCHA, Rostislav. a Jan. MALÝ. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha: Victoria, 1995. ISBN 8085605848., str. 88.

⁴³ LUKEŠ, Zdeněk : *Secesní kostely v Čechách*, in: *Bůh a bohové, církve, náboženství a spiritualita v českém 19. Století*. Praha 2003, s. 217–226.

⁴⁴ Orientální styly jsou v tomto období vyhrazeny především synagogám.

⁴⁵ LUKEŠ Zdeněk: *Secesní kostely v Čechách*, in: *Bůh a bohové, církve, náboženství a spiritualita v českém 19. století*. Praha 2003, s. 218.

Dalšími průkopníky secese v Čechách se stali rovněž žáci slovutného architekta Friedricha Ohmanna, který také vyučoval na uměleckoprůmyslové škole v Praze. Patřil k nim například Osvald Polívka nebo Alois Dryák.

Kolem roku 1900 se secesní architektura u českých sakrálních staveb projevuje stále jen nesměle, objevuje se v detailech architektury nebo v jednotlivých plastikách, vitrážích či obrazech umístěných v kostelních interiérech. Díla secesních umělců byla jak svou formou, tak i obsahem pro většinu církví těžko akceptovatelná. Nevyhovovala ani církvi katolické, ani evangelické, která vyhledávala gotizující strohost.

Nejstarší secesní kostely v Čechách se objevují právě v sudetoněmecké oblasti. Za vůbec první kostel vykazující výraznější secesní tvarosloví lze podle historika architektury Zdeňka Lukeše označit projekty drážďanské architektonické dvojice Rudolf Schilling a Willy Graebner,⁴⁶ kteří mezi lety 1899 až 1900 navrhli pro luterskou církev kostely v Hrobu, Chabařovicích a Teplicích. Tyto kostely se podobně jako současně vznikající jablonecký kostel architekta Zascheho vyznačují dominantní štíhlou a vysokou věží. Kostely jsou vystavěny z kyklopského zdiva a jejich architektonické prvky v sobě kombinují variace inspirované středověkem a variace secesní. Kostel v Duchcově má omítnuté zdivo. Zde se secesní ornamentika dostává ke slovu již velmi výrazně. Kromě asymetricky umístěné vysoké věže je zde výrazným prvkem také termální okno v průčelí, jehož spodní římsa je prohnuta, takže dává oknu ledvinovitý tvar.⁴⁷

Odpověď na otázku, proč se tyto na naše prostředí pokročilé sakrální stavby objevují právě v severních Čechách nebo přímo v Jablonci nad Nisou, je nasnadě. Jablonec byl v té době rozvíjejícím se průmyslovým městem. Převážná většina výrobků textilních, sklářských a bižuterních dílen putovala do zahraničí. Díky čilému obchodnímu kontaktu se světem tak začali prosperující podnikatelé toužit po moderním životním stylu, který se odrážel i v architektonických zadáních.⁴⁸ Jak bude uvedeno níže, je pravděpodobné, že volba architekta Zascheho a secesního stylu byla značně ovlivněna právě působením movitého starokatolického mecenáše Josefa Scheiblera, který se řadil mezi úspěšné jablonecké podnikatele a pro nějž byla

---

⁴⁶ Zdeněk LUKEŠ: Secesní kostely v Čechách, in: Bůh a bohové, církve, náboženství a spiritualita v českém 19. století. Praha 2003, s. 218.

⁴⁷ Zdeněk LUKEŠ: Secesní kostely v Čechách, in: Bůh a bohové, církve, náboženství a spiritualita v českém 19. století. Praha 2003, s. 218.

⁴⁸ LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD, Jan LHOTOVÁ – Markéta KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004. 1. vydání, s. 17.

secese oblíbeným stylem, jak dokládá i jeho pozdější zadání pro tzv. Scheiblerovy domy vystavěné v témže duchu. Právě volba architekta se studijními i praktickými zkušenostmi z Vídně, která se v tomto světle nejeví nijak překvapivou, dala vzniknout nejpůsobivější a stylově nejčistší secesní sakrální stavbě v Čechách.

Právě čistota tvarů a autenticita vyjádření je u sakrálních staveb 19. a počínajícího 20. století velmi vzácná. Namísto obratu k již poněkud zkosnatělým historizujícím formám obvyklých u soudobých sakrálních staveb se zde Zasche otevírá asymetrii i komplikovaně proplétaným florálním motivům a díky důmyslnému uspořádání oken a jemné barevnosti vitráží zaplňuje stylově čistý prostor jasným denním světlem. Právě tato kombinace jasných architektonických forem s decentními štukovými prvky a jemnou pastelovou barevností výmalby působí velmi svěže a nadčasově. Václav Vokolek se o modernosti jabloneckého kostela výstižně vyjádřil ve své knize *Neznámé Čechy*: „Secesní kostel v Jablonci nad Nisou je ukázkou skutečně duchovní stavby. Takových není ve 20. století mnoho, a proto by tento kostel mohl být vzorem pro současnost. Ani v nejmenším totiž nezestárł.”⁴⁹

---

⁴⁹ VOKOLEK Václav: *Neznámé Čechy 5. Posvátná místa severovýchodních Čech*. Praha: Mladá Fronta 2013, ISBN 987-80-204-2854-7, s. 123.

5 Kostel Povýšení sv. Kříže

Jednolodní kostel povýšení sv. Kříže tvoří nepřehlédnutelnou dominantu východní části města. Celková délka kostela činí 32 metrů, hlavní průčelí je široké 15,2 metrů a vysoké 20 metrů. [obr. 12, 13] Věž, měřena bez kříže na vrcholu, dosahuje výšky 34,5 metru. Hlavní průčelí se štíhlou věží na západní straně se otevírá do náměstí Boženy Němcové. Presbytář kostela je orientován na severovýchod. Před hlavní lodí je předsazena předsíň, odkud je možné vstoupit vlevo na schodiště do věže a vpravo do křestní kaple, přimknuté z jihovýchodní strany k lodi. Loď je uzavřena kněžištěm s polygonálním závěrem, z něž vede po pravé straně schodiště do sakristie, zapuštěné v suterénu kostela. V suterénních prostorách bývala kotelna a kostelnický byt a v současnosti slouží jako zázemí farní obce. Kromě farní kanceláře jsou zde také prostory sloužící k setkávání věřících, využívané po dobu rekonstrukce kostela rovněž jako příležitostný bohoslužebný prostor. Do suterénu je možné vstoupit také samostatným vstupem z jihovýchodní strany kostela. Dveře vchodu jsou dřevěné, částečně prosklené, přičemž zasklené tabulky chrání ozdobná kovaná mříž s motivy kaštanů.

Fasáda je zdobena řadou štukatérsky provedených dekorativních prvků a některé části soklu a orámování okenních otvorů jsou provedeny v kameni. K portálu umístěnému na podestě vede jednoduché, nepříliš široké žulové schodiště. Po stranách je lemováno zídkami z pískovce zdobenými terčíky, které jsou zakončeny jednoduchým zaoblením. Portál zřetelně vystupující z hmoty stavby nese štít s výrazným kruhovým medailonem. Dnes je zde oproti původnímu provedení umístěna starokatolická ryba s křížem na hřbetě, která sem byla nově doplněna v 90. letech minulého století. Původně byl v medailonu vyveden chrismon. [obr.14] Ostění dveří doplňuje štuková výzdoba, v níž se spojují strohé geometrické prvky s decentním florálním motivem větvoví růžového keře. Po stranách portálu jsou umístěny dvě nárožní sochy stylizovaných zpívajících andělů. Dvoukřídlé dveře hlavního vstupu jsou pokryty různými technikami zdobeným železným plechem.

Nad vchodem je zeď otevřena kruhovým oknem zdobeným jemným štukovým ostěním. Okno bylo zazděno a znovu obnoveno, takže současný stav odpovídá původnímu. Pod oknem stojí štukový nápis: Ehre sei Gott in der Höhe und Frieden Menschen auf Erden (Sláva buď Bohu na výšinách a pokoj lidem na zemi). Průčelí vrcholí pohledově dominantním, netradičně tvarovaným štítem připomínajícím oslí hřbet se zaobleným vrchním hrotem. V jeho vrcholu nalezneme motiv latinského kříže, symbolu víry, a objevuje se zde také kotva, symbol naděje,

a srdce symbolizující lásku. Tyto tři největší křesťanské ctnosti zmiňuje apoštol Pavel ve 13. kapitole 1. listu Korintským: Nyní zůstává víra, naděje a láska, tyto tři věci. Ale největší z nich je láska. (1Kor 13, 3).

Na obou podélných stěnách kostela se opakuje vždy třikrát motiv šítu, kopírující ve zmenšené podobě tvar hlavního štítu průčelního. Štíty jsou umístěny nad korunní římsou vždy nad podlouhlými okny. Vysoká, půlkruhovitě zakončená okna zdobí vitráže decentní barevnosti.

Kostel výrazně převyšuje štíhlá hranolová věž umístěná na západní straně kostela. V její nejvyšší části, v místě, kde byly tradičně zavěšeny zvony, jsou na každé stěně souměrně ve stejné výši umístěna čtyři vysoká, úzká obdélníková okna s dřevěnými okenicemi. Do věže se vstupuje samostatným vstupem umístěným na západní straně. Od úrovně korunní římsy dolů zdobí průčelí nárožní bosáž. Také věž je reliéfně zdobena ve štku provedenými nárožními reliéfy se slunečními motivy a vlysy s motivem dráček umístěných na vrchu bosáže.

Pod bání kostelní věže jsou umístěny čtyři hodinové ciferníky. [Obr. 16] Současné věžní hodiny vyrobené ve Vyškově po druhé světové válce nahradily zřejmě v průběhu 50. let 20. století původní, uměleckořemeslně podstatně hodnotnější hodiny, které dnes známe jen z fotografií a o nichž se dochovalo několik záznamů. Původní hodiny byly vytaveny na Expu v Berlíně a kostelu je darovala Antonie Scheiblerová. V roce 1920 prošly generální opravou. „Carl Biegel nechal všechny čtyři ciferníky přemalovat na vlastní náklady takovým způsobem, že byly při novém osvětlení viditelné zdaleka. Staly se tak symbolem celkové poválečné obnovy obce.“⁵⁰ O čtyři roky později bouře poničila 2 m vysoký ciferník věžních hodin na východní straně věže a také hodinové ručičky byly polámané a zohýbány, ostatní tři ciferníky popraskaly.⁵¹ Poslední doposud nalezená fotografie, na které jsou původní hodiny k vidění, pochází z roku 1937. [Obr. 27]

Dnes je ve věži umístěn již jen jediný ze tří původních zvonů, nejmenší zvon jménem Naděje. Zvony nesou v souladu s celkovým ikonografickým programem výzdoby kostela jména křesťanských ctností: Láska, Víra a Naděje.⁵²

Interiér kostela působí světlým, čistým, velmi elegantním dojmem. [Obr. 16] V současné době probíhá v kostele rekonstrukce, v jejímž rámci je postupně odkrývána a restaurována původní výmalba presbytáře i lodi. Probíhající rekonstrukci je věnována

⁵⁰ *Freie Kirchenstimmen, Varnsdorf: Altkatholische Kirche 1920, 1/1920, s. 18.*

⁵¹ *Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925. s.8-10.*

⁵² Viz s. 29.

samostatná kapitola. Nad lodí se klene zavěšená skořepinová klenba. Zdi člení vždy čtyři podpěráky na obou podélných stranách lodi. Opěráky zdobí decentní florální motiv ve štukovém provedení. Mezi pilastry se nachází šest oken.

V lodi je také částečně dochováno původní osvětlení. Lod' osvětlují lampy se třemi rameny, každé z kovaných ramínek je zakončeno meandrem. Stínítka mívala původně kapkový tvar a byla vyrobena z mléčného skla. [Obr. 17] V lodi se nachází celkem dvacet šest lavic spojených do dvou bloků. Jsou v souladu s celým interiérem vyřezány hladce a secesní tvarosloví se projevuje asymetricky zaobleným zakončením bočních opěr lavic. [Obr. 18, 19]

Dominantou a nejpůsobivější součástí chrámu je oltář, jehož návrh pochází rovněž z pera Josefa Záscheho. [Obr. 20] Oltářní mensa vyvýšená na dvou schodech se zaoblenými rohy je dřevěná. Za ní vystupuje hladká bílá zeď, z níž vyrůstá kříž s dřevěným Kristem. Zeď se zaoblenými nárožními zdobí dvě plastiky zpívajících andělů. [Obr. 21] V pozadí bílého kříže vyrůstá bílý dub připomínající strom života. Jeho propletené kořeny i dekorativně uspořádané větvoví tvoří působivý dekorativní ornament. Materiálové propojení Krista, jehož dřevěný korpus kontrastuje se sněhobílým pozadím kříže, svatostánku a oltářní menzy akcentuje propojení samotného Krista s oltářem, na němž dochází k proměňování, a svatostánkem, v němž je tělo Kristovo následně uchováváno. Kristus je vřezán do mořeného dřeva. Styl jeho zpracování a ztvárnění Krista s oběma nohama přibíťma jedním hřebem může poukazovat na umělce z okruhu českého symbolistního sochaře Františka Bílka, který se sám tématem ukřížování opakovaně zabýval.

Současnému liturgickému provozu slouží oltář, který byl vyroben v roce 2010 truhlářskou dílnou a je přesnou kopií původního oltáře, který zůstal na svém místě.

Co však návštěvníka kostela zaujme nejvíce, je záplava světla, která jakoby vychází zpoza krucifixu a vytváří dojem nadpozemské záře. Přichází skrze kruhové okno umístěné v úrovni křížení ramen krucifixu a spojuje se se světlem z obdélného trojitého sdruženého okna umístěného pod úrovní příčného břevna.

Do závěru presbytáře je na stropě připevněno stropní svítidlo obklopené kruhem z paprscitě se rozbíhajícími tenkými zlatými liniemi, díky nimž svítidlo asociuje slunce tvořící střed výmalby. [Obr. 22] Od něj vybíhají modré pruhy rozdělující výmalbu do šesti nestejně širokých výsečí, v nichž se opakuje eucharistický motiv kalichů s hostiemi, ve dvou užších výsečích doplněný opět symboly tří kardinálních křesťanských ctností. Prostor je opticky sjednocen lineárním květinovým dekorem. Současná barevnost i provedení výmalby odpovídají

původnímu stavu a jsou výsledkem teprve nedávno dokončené fáze restaurování.⁵³ Na evangelijní straně je umístěna jednoduchá polygonální kazatelna.

Na jihovýchodním nároží kostela se nachází křestní kaple s tříbokým závěrem. [Obr. 23] Samostatný prostor baptisteria je s kostelem propojen vchodem nacházejícím se pod kůrem. Na plochém stropu kaple je zavěšen původní lustr s geometricky dekorovaným železným stínidlem. Přirozené světlo sem proudí třemi trojdílnými okny s decentní vitráží. Nejpodstatnější součástí mobiliáře je původní, ke zdi přiléhající mramorová křtitelnice půlkruhového tvaru, stojící na dvou nohách podepřených podstavcem. Křtitelnice je vyvýšena jedním schodem. V 80. letech 20. století byla kaple vybílena a nátěr překryl výmalbu.⁵⁴ V době začátku restaurování v letech 2012–2013 nebyl znám vzhled původní výzdoby stěn, kvůli nejasnosti dochovaných fotografií ho nebylo možné rekonstruovat. Restaurování tak předcházely četné sondy, které podkryly původní výmalbu, ani tak však nebylo možno přečíst ve třech polích vepsaný nápis. Jeho rozluštění dopomohl až náhodný nálezný fotograf ve farním archivu. Na fotografii byl dobře čitelný nápis: „Lasset die/ Kleinen zu/ mir kom[m]en“ tedy „Nechte maličkých přijít ke mně.“ (Mk 10,14, Mt 19,14 a Lk 18,16) [Obr.24] Nápis byl tedy kompletně rekonstruován na zafixovanou původní vrstvu.⁵⁵

Kůr nese původní, v roce 1911 pořízené varhany.⁵⁶ Nástroj byl úmyslně poškozen kolem poloviny 70. let 20. století a v důsledku toho na dlouhá léta utichl. S obnovou varhan se započalo v roce 2012 a provedl ji varhanář Peter Nožina, známý díky kvalitnímu restaurování řady historických nástrojů. Během pouti 15. 9. 2013 již doprovázely eucharistickou slavnost a byly požehnány biskupem ThMgr. Dušanem Hejbalem.⁵⁷

Výjimečný kostek Povýšení sv. Kříže je zapsán v seznamu kulturních nemovitých památek a je součástí Městské památkové zóny Jablonec nad Nisou.

---

⁵³ Viz s. 35.

⁵⁴ Jablonec nad Nisou, Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže. Restaurování malířské výzdoby baptisteria, 2012–2013, s. 2

⁵⁵ Jablonec nad Nisou, Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže. Restaurování malířské výzdoby baptisteria, 2012–2013, s. 3–4.

⁵⁶ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925. s.8-10.

⁵⁷ Oprava proběhla ve dvou etapách v roce 2012 a 2013 a celkové náklady na ni dosáhly výše 384 000 Kč. Přitom 205 000 Kč přispěl Státní fond kultury. Prvním koncertem předneseným na nově opraveném nástroji byl inaugurační koncert Adama Viktory.

5.1 Zvony

Příběh zvonů

Původní zvony byly starokatolické obci odebrány v roce 1916, aby byly použity na válečné účely. Stát je vyplatil částkou 5040 korun, která byla vzhledem k válečné nouzi obratem utracena.⁵⁸ Po řadu let byl pak k dispozici jen zvon nejmenší, protože hubená poválečná léta, která přinesla farnosti mnoho obtíží a komplikací, neumožnila obnovit zvony za kratší dobu než dvanáct let. V roce 1920 zaslal Josef Marschall ze severoamerického Wisconsinu 1000 korun k obnově kostelních zvonů jako výraz solidarity s obcí, ve které býval prvním farářem.⁵⁹ Nové zvony byly však objednány až o dalších osm let později, kdy je v únoru zmiňováno, že obec je objednala u firmy Herold v Chomutově a že by měly být v květnu vysvěceny.⁶⁰ Pořízení dvou nových zvonů financovala opět štedrá rodina Scheiblerova. Dne 19. 3. 1928 se shromáždila komise, jejímž úkolem bylo vybrat na zvony vhodné nápisy. Komise se usnesla, že bude dobré pojmenovat zvony po sv. Josefovi, vzhledem k tomu, že v představenstvu bylo celkem šest mužů tohoto jména. Zmíněni jsou zde donátoři obce syn a otec Scheiblerovi a další, kteří se svou pílí obzvláště zasloužili o rozkvet obce – Wieth, Klinger, Jäger, Hampe, Brettschneider, Heidrich.⁶¹

Nové zvony byly pořízeny až deset let po skončení první světové války a slavnostně nainstalovány 13. 5. 1928. Znovu byl umístěn původní menší zvon jménem „Naděje“, nové zvony byly pojmenovány „Víra“ a „Láska“.

Zvony posvětil Biskup Alois Pašek 12. 5. 1928. Slavnosti byly záměrně pořádány na Den matek. Přestože celý den vytrvale pršelo, zúčastnil se vysvěcení velký počet věřících. Zvony byly slavnostně dovezeny čtyřsprežím od vlakového nádraží ke kostelu s doprovodem slavnostního průvodu. Před kostelem již čekal biskup, který zvony vysvětil, aby byly bezprostředně poté vytaženy. Pronesl obzvláště jímavé kázání na téma Pravda, Láska a Naděje. Nejdříve se rozezněl nejmenší zvon Naděje, následován středním, aby se na závěr rozezněly všechny tři společně.

---

⁵⁸ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925. s.8-10.

⁵⁹ *Freie Kirchenstimmen Freie Kirchenstimmen*, Varnsdorf: Altkatholische Kirche 1920, 5/1920.

⁶⁰ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1928, 3/1928. s.10-11.

⁶¹ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1928, 3/1928. s.10-11.

Dva větší zvony byly opět odebrány pro válečné účely během druhé světové války a poté již nebyly nikdy obnoveny. Na svém původním místě zbyl opět jen nejmenší z trojice, zvon Naděje, po obou větších zůstala dnes ve věži zavěšena jen srdce. Zřejmě v průběhu 70. let, kdy byl kostel rekonstruován, došlo k úpravě části věže, v níž je zvon Naděje zavěšen. Žaluzie v oknech byly zastavěny dutými cihlami, které měly zjevně za úkol zvukově izolovat malý zvon, aby „nerušil“ okolí svým zvukem. [Obr. 25] Tyto stěny byly odstraněny při úpravách kostela po roce 2000.⁶²

---

⁶² Za laskavé upozornění děkuji ThDr. Karlu Koláčkovi.

6 Historie jablonecké farnosti a jejího kostela

6.1 Do druhé světové války

Od vzniku kostela do první světové války se jablonecká starokatolická obec poklidně rozvíjela. V roce 1904 byl založen chrámový sbor, který již po třech letech čítal více než 100 zpěváků a zároveň vznikl také Spolek žen, jehož členky se staraly o úpravnost a výzdobu kostela a zajišťovaly dary pro chudé děti a sirotky.⁶³ V roce 1905 již obec čítala na 1500 farníků. V témže roce odchází do USA dlouholetý jablonecký farář Johann Marschall.

Teprve 4. 3. 1907 dosáhla starokatolická obec v Jablonci nad Nisou státního souhlasu k vytvoření samostatné obce.⁶⁴ Od roku 1905 působil v Jablonci farář Adalbert Schindelar, který odešel v roce 1908, kdy byl zvolen farářem ve Vídni. Poté nastoupil jako administrátor Hermann Mertz.⁶⁵ Podle zprávy z roku 1909 měla obec již 2704 věřících.⁶⁶ K Jablonci byly roku 1914 připojeny vesnice Josefův Důl a Maxov jako filiální obce.

Z Jablonce nad Nisou odešlo během války mnoho mužů na frontu. Jablonec přišel také o možnost exportovat bižuterní zboží do válkou zmítané Evropy a zároveň ztratil kontakt se zámořskými trhy. Přestože mnohé původně bižuterní firmy pracovaly na armádních zakázkách, došlo k výraznému zhoršení hospodářské situace. Také mnoho členů představenstva jablonecké farnosti odešlo na frontu a obec se potýkala s nedostatkem finančních prostředků.

Po konci války a vzniku samostatné Československé republiky nepřijaly německy hovořící oblasti její vznik. Z územního celku českých zemí měla být vyčleněna čtyři území Sudetenland, Deutschsüdmähren, Böhmerwaldgau a Deutschböhmen, která měla být připojena k rakouskému území. Snahy o emancipaci těchto území však nebyly úspěšné. Válkou vyčerpané pohraničí bylo závislé na zásobování českým vnitrozemím, tyto snahy navíc politicky nepodporovaly ani vítězné mocnosti.

Oblast Sudet se také těžko vyrovnávala s hospodářskou krizí, což souviselo se specializací tamního průmyslu. Zatímco české oblasti překonaly krizi během přibližně tří let, v severních Čechách měla delší trvání. V německojazyčných oblastech byla vyšší

---

⁶³ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925. s.8-10.

⁶⁴ *Freie Kirchenstimmen, Varnsdorf*: Altkatholische Kirche 1910, 11/1910, s. 177–178.

⁶⁵ *Freie Kirchenstimmen, Varnsdorf*: Altkatholische Kirche 1910, 11/1910, s. 177–178.

⁶⁶ *Freie Kirchenstimmen, Varnsdorf*: Altkatholische Kirche 1910, 11/1909.

nezaměstnanost, podniky se zadlužovaly, což nezdědka vedlo až k jejich krachu a následné konfiskaci majetku. Takové prostředí se stalo snadno živnou půdou pro myšlenky říšského národního socialismu.⁶⁷

Starokatolická obec v Jablonci se po válce obnovila a v roce 1918 založila Svaz mládeže.⁶⁸ V roce 1919 je také dokumentován případ nechoty římskokatolické církve akceptovat sňatek starokatolíka s římskokatolickou nevěstou s odůvodněním, že starokatolický sňatek není platný, přestože starokatolická církev již byla státem uznána a manželství uzavřená před starokatolickým farářem při zachování zákonných předpisů byla platná.⁶⁹

V roce 1924 vznikla obec Smržovka, která k sobě připojila místa dosud spadající pod Jablonec a Desnou. V témže roce byla 13. 6. do Jablonce svolána synoda. Nakonec se 30. synoda uskutečnila 16. 7. 1924. V předvečer synody se v hotelu Krone sešlo generální shromáždění Spolku starokatolíků v Československu. Projednávána byla situace jednotlivých obcí, které byly početně i finančně v horší situaci než před rokem 1914. Do večera se pak diskutovalo o hlavním tématu synody, volbě biskupa. Následujícího dne po nedělní bohoslužbě proběhla recepce, synoda se shromáždila na radnici⁷⁰ a zvolila biskupem dosavadního správce biskupství Miloše Čecha.⁷¹ [Obr. 26]

V noci z 11. na 12. 8. 1925 byl orkánem vážně poškozen kostel, fara i farní zahrada.⁷² Bouře poničila 2 m vysoký ciferník věžních hodin na východní straně věže a také hodinové ručičky byly polámané a zohýbány, ostatní tři ciferníky popraskaly. Vichřice místy odnesla celé kusy střechy a větrem vyvrácené stromy poškodily ocelové a dřevěné oplocení kostela i fary.⁷³ Roku 1925 daroval spolek starokatolických žen společenství 200 korun na obnovu kostela, těžce poškozeného vichřicí.⁷⁴ V roce 1926 byl vichřicí poničený kostel opraven.⁷⁵ Roku 1936 byl obnoven interiér, opraveny varhany a přestavěna střecha.

---

⁶⁷ LAURIN Petra, NOVÁKOVÁ Irena, PETRÁSKOVÁ Christa: Osudy Němců z Jizerských hor v letech 1945–1948, Nakladatelství Bor 2016

⁶⁸ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925. s.8-10.

⁶⁹ *Freie Kirchenstimmen* 20. 2. 1920

⁷⁰ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1924, 7/1924. s.11.

⁷¹ *Altkatholischer Kalender* 1926. Freiburg: Altkatholische Kirche 1926, s. 22.

⁷² *Altkatholisches Volksblatt*. Bonn: Altkatholische Kirche 1925, 20/ 1925. s.167.

⁷³ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 9/1925. s.12.

⁷⁴ *Altkatholisches Volksblatt*. Bonn: Altkatholische Kirche 1925, 20/ 1925. s.167.

⁷⁵ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1926, 2/1926. s.9.

V roce 1932 zemřel farář Hermann Mertz a v roce 1934 vypsal starokatolická obec v Jablonci konkurz na volné farářské místo. Novým farářem byl v březnu téhož roku zvolen Johann Gerstner, který působil v Jablonci už od roku 1932 jako administrátor.

Na rok 1936 vyšlo 30. výročí založení Spolku žen, který se u této příležitosti rozhodl na vlastní náklady obnovit interiér kostela.⁷⁶ Na spolufinancování opravy v hodnotě 10 00 Kčs se podílel také pěvecký sbor a další dárci. Koncem roku 1937 čítala jablonecká obec 2897 starokatolíků.⁷⁷

6.2 Po druhé světové válce

Jak už bylo zmíněno, starokatolická církev na českém území se skládala v drtivé většině z německojazyčných věřících. V důsledku toho bylo také po válce odsunuto 95 % starokatolíků. Jediná skutečně česká starokatolická obec byla založena v roce 1901 a spadala pod správu vídeňského biskupství. Tehdy bylo stanoveno, že pokud by počet česky hovořících starokatolíků přesáhl třetinu z celkového počtu věřících, mohou si zažádat o samostatnou správu, taková situace však nikdy nenastala.⁷⁸

Téměř výhradně německy hovořící jablonečtí starokatolíci byli během okupace k nacistickému režimu převážně loajální. Během jednání duchovenstva konaného v úterý 30. 5. 1939 v Liberci přísahalo přítomné duchovenstvo na vůdce.⁷⁹ Situaci dokumentuje fotografie jabloneckého kostela z roku 1937 se vzducholodí na pozadí. Fotografie má zachycovat propagační let německé vzducholodi Graf Zeppelin nad německým pohraničím, ale jak nasvědčují detaily na pozadí, jedná spíše o fotomontáž.⁸⁰ [Obr. 27] Většině starokatolíků bylo po válce odňato státní občanství a byli nuceně přesídleni na německé území.⁸¹ Takzvaně

---

⁷⁶ *Altkatholischer Kalender 1937*. Kempton: Altaktholische Kirche 1937, s. 23.

⁷⁷ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die chechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altaktholische Kirche 1938, 4/1938. s.11.

⁷⁸ Pašek rovněž zasílal při různých příležitostech blahopřejné dopisy prezidentovi, který za ně děkoval. VINŠ, Petr Jan: Dopad dekretů na německojazyčné církevní struktury – případ německé evangelické a starokatolické církve, in: *Dekrety prezidenta republiky 70 let poté: Teoretické aspekty, aplikační praxe, komparativní pohled*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s. 2015, s.143-155. ISBN 978-80-87382-67-7

⁷⁹ *Altkatholische Kirchenzeitung*. Für die chechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altaktholische Kirche 1939, 6/1939. s.11.

⁸⁰ Ze 30. let 20. století se zachovala řada skutečných snímků i fotomontáží vzducholodě Graf Zeppelin vznášející se nad německými i českými obcemi.

⁸¹ VINŠ, Petr Jan: Dopad dekretů na německojazyčné církevní struktury – případ německé evangelické a starokatolické církve, in: *Dekrety prezidenta republiky 70 let poté: Teoretické aspekty, aplikační praxe, komparativní pohled*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o. p. s. 2015, s. 143–155. ISBN 978-80-87382-67-7, s. 151.

divoké odsuny začaly v červenci roku 1945 a pokračovaly do října téhož roku, přičemž záznamy o počtu vysídlených se různí. Organizovaný odsun probíhal v několika vlnách až do roku 1952. Mezi lety 1946–1950 odešlo také přibližně 6724 antifašistů.⁸²

V roce 1930 žilo v jabloneckém okrese 101 937 obyvatel, z nichž bylo 82,8 % německé národnosti. V roce 1940 se celkový počet obyvatel snížil na 97 403, přičemž na území zůstala velká část česky hovořícího obyvatelstva, a to celkem 12 921 lidí. V roce 1945 zde žilo 2200 Čechů a 57 600 Němců, přičemž byl sepsán seznam odborníků, kteří směji zůstat na českém území. Ke 12. 9. 1945 byl sepsán seznam čítající 6 845 jmen odborníků z oblasti sklářství, pasířství atd., kteří směli zůstat v Čechách. Po roce 1950 zůstalo v jabloneckém okrese 10 000 lidí německé národnosti.⁸³ Přesto převážně německojazyčná starokatolická církev po válce zcela nezanikla a její majetek nebyl zkonfiskován.

Největší zásluhu na tom, že starokatolická církev nebyla zbavena majetku a zrušena, měl bezesporu biskup Alois Pašek.⁸⁴ Tento bilingvní starokatolický biskup byl etnickým Čechem, což se v dané situaci ukázalo jako velmi výhodné. Pašek prokázal prozíravost a diplomatický takt a přes svůj již dosti pokročilý věk podnikl řadu kroků, které vedly k záchraně starokatolické církve na našem území. Dopisoval si s představenstvem pražské starokatolické obce a v kooperaci s ním vyvinul taktiku, která pomohla obejít akce zaměřené proti německému obyvatelstvu a jeho majetku. Dochovala se korespondence mezi Paškem a Václavem Jaromírem Rábem, v níž Ráb navrhuje, aby starokatolíci oznámili na ministerstvu školství, že majetek německých obcí přechází na Českou církev starokatolickou se sídlem v Praze.⁸⁵ Zároveň doporučuje nahrazení německých duchovních i členů synodní rady Čechy. Když se biskup Pašek sešel roku 1945 s Msgr. ThDr. Janem Šrámkem, vyhodnotil, že Paškem navrhovaný postup bude jediným řešením situace.⁸⁶ Německé obce tak formálně nahradily obce české a právě tato reorganizace zachránila církvi majetek i další existenci. V polovině ledna 1946 ministerstvo znovu potvrdilo Aloise Paška biskupem církve a správou církve byla

---

⁸² LAURIN Petra, NOVÁKOVÁ Irena, PETRÁSKOVÁ Christa. *Osudy Němců z Jizerských hor v letech 1945–1948*, Nakladatelství Bor 2016, s. 29.

⁸³ LAURIN Petra, NOVÁKOVÁ Irena, PETRÁSKOVÁ Christa. *Osudy Němců z Jizerských hor v letech 1945–1948*, Nakladatelství Bor 2016, s. 29.

⁸⁴ VINŠ, Petr Jan: Dopad dekretů na německojazyčné církevní struktury – případ německé evangelické a starokatolické církve, in: *Dekrety prezidenta republiky 70 let poté: Teoretické aspekty, aplikační praxe, komparativní pohled*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o. p. s. 2015, s. 143–155. ISBN 978-80-87382-67-7.

⁸⁵ Václav Jaromír Ráb byl mezi roky 1946 a 1950 správcem biskupství ve Varnsdorfu.

⁸⁶ Jan Šrámek – římskokatolický kněz a politik, předseda exilové vlády Československa v Londýně, v meziválečném období opakovaně zastával ministerské úřady v řadě rozdílných resortů.

pověřena nově jmenovaná česká synodní rada. Díky výše zmíněným krokům zůstal jablonecký kostel i nadále ve správě starokatolické církve.

Pochybnosti o prospěšnosti zachování jablonecké farnosti však přečkaly i komunistický převrat, jak dokládá korespondence z roku 1949. Správce biskupství Václav J. Ráb adresuje místnímu národnímu výboru v Jablonci nad Nisou ještě k 21. lednu roku 1949 dopis týkající se národnostní příslušnosti tamních farníků v reakci na dotaz týkající se poměru českých a německých věřících. Ráb diplomaticky uvádí, že farnost byla německo-česká, přičemž příslušníci německé národnosti stále odcházejí do Německa nebo do vnitrozemí. Vedení církevní obce je české a církevní rada bude zvolena pouze z Čechů. Přesný počet rodin nelze uvést, neboť kartotéka se právě upravuje. Aktuálně má být asi polovina Čechů a polovina Němců, kteří však dále odcházejí. Do budoucna bude tedy farní obec česká.⁸⁷

Následně se Místní národní výbor v Jablonci nad Nisou 24. 1. 1949 usnesl, že činnost starokatolické církve v Jablonci není z veřejného zájmu žádoucí vzhledem k tomu, že její členové jsou převážně německé národnosti, což správa biskupství nevyvrací a postupuje záležitost finančně právnímu oddělení k dalšímu řízení.⁸⁸ Záznamy o dalším průběhu jednání nejsou dosud k dispozici, znám je však jejich výsledek. Starokatolická obec mohla i přes výše uvedené v Jablonci nad Nisou dále působit a kostel i fara zůstaly v její správě.

6.3 Obnova kostela v posledních dvou desetiletích

Mezi roky 1948 a 1989 byla aktivita starokatolické církve značně omezena, což se projevilo i na stavu kostela.⁸⁹ V letech 1998 až 1999 byla vyměněna střešní krytina. Následně bylo v letech 1999 až 2000 sanováno kostelní přízemí napadené dřevokaznou houbou. Pozornost byla soustředěna také na vyřešení hydrogeologické situace základů kostela a odvod dešťové vody.

Interiér kostela byl od doby svého vzniku opakovaně vymalován, aby se kostel zotavil z následků dlouhodobého zatékání. Jak dosvědčuje fotografie, byl s ním problém již ve 30. letech 20. století. [Obr. 28] V roce 2001 se restaurátorský průzkum firmy Akant art zaměřil

---

⁸⁷ Z dopisu Václava J. Rába Místnímu národnímu výboru v Jablonci ze dne 21. ledna 1949.

⁸⁸ Z dopisu Okresního národního výboru v Jablonci nad Nisou, k č.j. 370 10/1 a 41858/48, Archiv Starokatolické církve.

⁸⁹ Situaci starokatolické církve za minulého režimu se v současnosti zabývá projekt GA UK č. 1822214 „Starokatolická církev v Československu (1968–1989), jehož řešiteli jsou Martin Kováč, Petr Jan Vinš a David Wagner.

právě na obnovu zatékáním poškozené štukové výzdoby lodi a hlavního oltáře a výmalby presbyteria. Tehdy bylo zjištěno, že výmalba presbytáře není původní a že ani tehdejší barevnost lodi neodpovídá původnímu stavu.

V roce 2010 obnovil ak. sochař Jiří Koňák s kolektivem štukovou výzdobu, která měla být původně znovu přetřena bílým nátěrem. V průběhu prací se starokatolická církev v ČR rozhodla, že s ohledem na nové restaurátorské nálezy obnoví interiér v původní barevnosti s okrovými stěnami lodi doplněnými modrým štukovým dekorem.⁹⁰

Modrá barva korespondovala také s barevností původní výzdoby odkryté v presbytáři. V současnosti jsou již obnoveny štuky i výmalba v presbytáři a lodi kostela. [Obr. 29–32]

V roce 2001 byly také zahájeny další práce na obnově střechy. Nosné konstrukce kostela byly již před započítím prací v poměrně dobrém stavu. Vnější plášť byl ale značně narušen, a to zejména v místech, kde byl kvůli poškozeným klempířským prvkům nejvíce namáhán. Krytina byla v přechozích letech kompletně vyměněna, nově oplechována byla hlavní loď, apsida i vížka. Křížek na vrchu vížky byl nově pozlacen. Okapy byly nahrazeny novými měděnými, které provizorně zakončovala plastová vyústění. Řada klempířských prvků jako kovaná zakončení římsy nebo chrličce byly ponechány v původním stavu. Povrch původních prvků narušila měděnka.

Některá okna a dveře do zázemí kostela byly nahrazeny kopiemi původních výplní, které ne vždy zcela odpovídaly původní předloze. V rámci opravy bylo nově vsazeno kruhové okno do průčelí kostela na místo, kde je znatelná zazdívká původního okenního otvoru. Původní okenní nika byla viditelná z interiéru. Do otvoru byla vsazena kopie okna zhotovená podle okna dochovaného na zadní fasádě kostela.⁹¹

V zimě roku 2001 byla obnovena také fasáda kostela, podkladová vrstva však neměla vzhledem k roční době šanci vyschnout, a tak byla sěrka nanesena na vlhký podklad. V důsledku toho se na fasádě objevily výkvěty vápenných solí a fleky. Zároveň nebyla sěrka dodána v požadovaném barevném odstínu a byla dobarvována přímo na stavbě, v důsledku

---

⁹⁰ Aby bylo zjištěno, jak přesně má nátěr vypadat, byly provedeny sondy, které potvrdily barevnost předpokládanou průzkumem z roku 2001. Na některých místech se ovšem zpracování výzdoby pilastrů odchylovalo. To, že se provedení nátěru v některých místech odlišovalo barvou i provedením, bylo způsobeno zřejmě částečnými, průběžně prováděnými opravami. Ty byly zřejmě nezbytné v důsledku častého zatékání, o němž svědčí již snímky kostela ze 30. let 20. století. V důsledku zatékání došlo také k celkovému tmavnutí nátěru.

⁹¹ Původní technická zpráva. Technická zpráva. Projektový atelier pro architekturu a pozemní stavby. Ved. projektant Tomáš Šantavý, zodp. projektant Božena Svátková, Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže, Oprava vnějšího pláště – II. etapa, duben 2001, s. 3.

čehož nebylo dosaženo dokonalé barevné jednoty fasády. V závěru nebyly omítky přetřeny žádným ochranným nátěrem.⁹² Firma odmítla následnou reklamaci s odůvodněním, že neuspokojivý vzhled nátěru byl způsoben špatným počasím, které zapříčinilo přílišnou vlhkost podkladu. Zároveň argumentovala tím, že v průběhu stavby nebyly shledány žádné závady či odchylky v dodržování předepsaných technologických postupů.⁹³ Státní památkový ústav v Ústí nad Labem pak povolil použití lazurního nátěru pro odstranění rušivé nerovnoměrné barevnosti.⁹⁴ Spory s firmou Štuko, která opravy fasády prováděla, se táhly několik let. Podle znaleckého posudku: „(...) aplikace omítek byla provedena v období s nízkými teplotami, v důsledku toho došlo k vyšší úrovni transportu vodorozpustných solí k povrchu, při odpařování vody na povrchu omítky vznikla (na povrchu) krystalická struktura uhličitanu vápenatého, která byla příčinou barevné nejednotnosti fasády (...).“⁹⁵ V posudku bylo rovněž uvedeno, že provádějící restaurátorská firma nese za dílo plnou odpovědnost. Městský soud v Praze 2 rozhodl 3. 11. 2003, že je žalovaný povinen odstranit z fasády kostela vady spočívající v barevné nejednotnosti s výjimkou již opravené jihozápadní části.

---

⁹² Jiří Soukup: Závěrečná restaurátorská zpráva. Oprava vnějšího pláště starokatolického kostela Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou, ŠTUKO Praha, Prosinec 2001, Archiv SKC.

⁹³ Štuko, družstvo umělecké výroby pro obnovu památek, Praha, předseda družstva Pavel Jaroš: Odmítnutí reklamace, odvolání proti reklamaci ze dne 21. 11., kdy probíhal na stavbě kontrolní den, odvolal se dopisem z 12. 11. 2002. Miroslav Kopa, který žádal odstranění barevných skvrn z fasády – Vada:nejednotnost barevnosti vrchní štukové vrstvy.

⁹⁴ Hana Luštická: Stanovisko Státního památkového ústavu v Ústí nad Labem k opravě vnějších omítek na kostele Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou, 3. 9. 2000, Archiv SKC.

⁹⁵ František Čermák Znalec v oboru stavebnictví: Znalecký posudek Barevná nejednotnost vnější omítky, Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou, Číslo posudku 15/2003, s. 6. Obdobný závěr přinesl i znalecký posudek Ing. Petra Skolila (452/2004) z 1. 4. 2004.

7 Fara

S kostelem sousedí skupina secesních vil, zvaných také Scheiblerovy domy, které na kostel přímo stylově navazují. [Obr. 33, 34] Vily byly vystavěny roku 1904 Josefem Hemmrichem, který se narodil 1. 5. 1871 v Jablonci nad Nisou a stejně jako jeho přítel Zasche vystudoval stavební školu v Liberci. Je autorem 3000 plánů, z nichž 981 rovněž realizoval. Z toho v Jablonci nad Nisou a okolí provedl asi 500 realizací. Zabýval se výstavbou veřejných budov, továren, vil, ale i rozhleden, které citlivě zasazoval do krajiny. Inspiroval se na cestách po Evropě, kde se seznamoval s uměním starých mistrů i současníků. Hemmrichovy stavby vykazují například formální znaky inspirované soudobou mnichovskou architekturou.⁹⁶ K jeho nejvýznamnějším stavbám patří jablonecké Městské lázně z roku 1909 (Bývalá ulice Císaře Františka Josefa dnes Budovatelů). Po válce byl přiveden do sběrného tábora v Rýnovicích, ale zůstal zde jen měsíc, jelikož byl vyhodnocen jako nezbytný pro město Jablonec, protože převáděl archiv města s plány budov. Převod více než 1000 plánů byl důležitý pro následné oceňování staveb. Robert Hemmrich musel v archivu pracovat až do své smrti na jaře roku 1946.⁹⁷

Pro starokatolickou obec je bezesporu nejvýznamnější Hemmrichovou realizací secesní fara náležející do již zmíněné skupiny Scheiblerových domů. Vila bezprostředně sousedí s kostelem a její fasáda na něj svým utvářením navazuje. Její štít zdobí latinský kříž. Již v roce 1903, kdy architekt Hemmrich připravoval plány domů, počítala církev se zbudováním bytu pro faráře v objektu nejbližším kostelu.⁹⁸ Za tím účelem si také církev roku 1903 objekt pronajala a od roku 1933 se stala jeho vlastníkem.

V majetku církve byla fara až do roku 1978, kdy byla pod nátlakem odkoupena. Prodeji fary předcházela dlouhá řada dobře zdokumentovaných událostí. První dosud nalezená zmínka dokumentující špatný stav fary v tomto období pochází z roku 1966.

Tehdy si stěžoval soused na škody způsobené špatným stavem objektu. Následkem toho bylo církvi vedoucím odboru školství a výchovy ONV Václavem Kalinou doporučeno provedení série oprav: nové vyzdění komínových hlav, přeložení střešní krytiny, nové oplechování požární zdi, úžlabí a nároží, obnovení okapů a dešťových svodů, oplechování

---

⁹⁶ KLEIN, Dieter: Vlivy mnichovské architektury v zemích Koruny české, in: Mezery v historii...10–14, s. 11.

⁹⁷ LAURIN Petra, NOVÁKOVÁ Irena, PETRÁSKOVÁ Christa: Osudy Němců z Jizerských hor v letech 1945–1948, Nakladatelství Bor 2016, s. 40–41.

⁹⁸ *Die Kirchliche Reform*, Altkatholische Kirche: Wien, 5/1903.s.28.

stříšky nad vchodem, vyspravení fasády a její nový nátěr.⁹⁹ K požadovaným opravám však buď vůbec nedošlo, nebo jistě nebyly provedeny v doporučeném rozsahu. Dalším dokladem o stavu farní budovy je další, o více než deset let mladší nařízení týkající se oprav vily. Odbor výstavby, vodního a lesního hospodářství Měst NV v Jablonci n. N. vydává v prosinci 1976 rozhodnutí, v němž nařizuje provést rekonstrukci krovu, opravu střechy a komínů v objektu fary.¹⁰⁰ Důvodem byl havarijní stav komínů, střešní krytiny a krovů, zjištěný při revizi objektu ze začátku prosince. V březnu následujícího roku si majitel domu č. p. 6 sousedícího s farou Vladimír Čutta stěžuje na škody, které mu neudržovaná fara způsobila a žádá faráře Rudolfa Trouсила o nápravu.¹⁰¹ Poškození fary, která podle stížnosti Vladimíra Čutty ohrožovala jeho majetek a bezpečnost byla starokatolickou církví opravena.

Tajemnice pro věci církevní Božena Vaněčková vydala 30. srpna 1977 nařízení, že má být v okolí fary i kostela označen zákaz vstupu.¹⁰² Rozhodnutí odůvodňuje havarijním stavem střechy farní budovy a stavebními pracemi probíhajícími na střeše kostela. Zároveň Vaněčková připomíná termín dokončení oprav střechy a komínů na objektu, tedy 21. 12. 1977. Nařízené opravy stříšky a části spojovací střechy fary byly starokatolickou církví realizovány v dané lhůtě. Dochoval se předávací protokol z 19. 10. 1977, v němž je uvedeno, že stříška byla nově oplechována, trámy vyměněny, svody opraveny a žlaby vyměněny, rovněž žlaby a svody farní střechy byly vyčištěny a obnoveny, latě držící krytinu byly vyměněny a štít fary byl po obou stranách oplechován. Cena za opravy včetně materiálu nepřesáhla předem ujednanou částku 5000 Kčs.¹⁰³

Přes tuto prokazatelně provedenou rekonstrukci farní střechy se v roce 1978 opět objevují stížnosti, že nařízení týkající se oprav nebylo dodrženo. V dubnu podává inspektor Odboru kultury ONV Jablonec n. Nisou Zdeněk Fliegel žádost o prodej fary, v níž zmiňuje, že o věci předběžně jednal s děkanem Trousillem a tajemnicí Vaněčkovou.¹⁰⁴ Jako důvody pro

---

⁹⁹ Doporučení vedoucího odboru školství a výchovy ONV Václava Kaliny z 15. března 1966. Věc: oprava objektu – Husova tř. 4, Jablonec n. Nis. Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

¹⁰⁰ Opis rozhodnutí vydaného odborem výstavby, vodního a lesního hospodářství měst NV v J. n. N. dne 6. +12. 1976, Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

¹⁰¹ Dopis Vladimíra Čutty ze dne 1. 3. 1977. Věc: Poškození soukromého rodinného domku Husova 6 v Jablonci n. N., který sousedí s farou č. 4 starokatolické církve, Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

¹⁰² Božena Vaněčková vydala 30. srpna 1977, adresováno Rudolfu Trousilovi, na farní úřad v Desné. Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

¹⁰³ Zápis o převzetí prací na farní budově církve starokatolické Jablonec n. N. Husova ul. č. 5 ze dne 19. 10. 1977, přítomni Rudolf Trousil, děkan starokatolické církve, Vladimír Čutta, prac. provádějící práce, Božena Vaněčková, tajemnice pro věci církevní. ONV. Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

¹⁰⁴ Zdeněk Fliegel: Žádost o prodej domku čp. 1773 v Jablonci n. N., Husova ul. 4., dne 13. 4. 1978, adresováno synodální radě církve starokatolické v Praze. Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

nutný prodej uvádí špatný stav nemovitosti, kterou plánuje opravit a užívat k trvalému bydlení. Jako další důvod uvádí, že musí dojíždět z Josefova dolu 12 km za prací. V dubnu uděluje Božena Vaněčková státní souhlas k odprodeji fary: „Již více než deset let se projevuje nedbalé dodržování péče a údržby tohoto objektu ze strany nájemníků i ze strany vlastníka budovy – církve. (...) bylo nařízeno provedení rekonstrukce krovů, oprava střechy a komínů s termínem do 21. 12. 1977. Proti tomuto rozhodnutí se vaše církev neodvolala, ale termín oprav nebyl dodržen a ani dnes není předpoklad k provedení ani nejnnutnější údržby.

Z těchto závažných důvodů je nutné řešit stávající stav jedine odprodejem budovy. V případě odprodeje žadateli Z. Flieglovi je záruka, že objekt i okolí, kde současný stav je mnohaletým předmětem kritiky občanů, uvede do náležitého stavu, neboť se jedná o pracovníka kultury.”¹⁰⁵

Tajemnice pro věci církevní Božena Vaněčková následně zajistila provedení znaleckého posudku znalce v oboru ekonomiky staveb Krajského soudu v Ústí nad Labem stavitele Jana Frýdy.¹⁰⁶ Znalec odhadl hodnotu fary včetně pozemku na 21 981 Kčs.¹⁰⁷ V létě téhož roku již tajemnice Vaněčková vyjednávala srpnový termín prodeje fary v dopise adresovaném místopředsedovi synodální rady JUDr. Rudolfovi Štursovi.¹⁰⁸ Kupní smlouva k prodeji fary byla sepsána 12. 9. 1978 a fara byla prodána za 27 312 Kčs.

Na začátku 90. let došlo ke snaze zpochybnit prodej fary vzhledem k tomu, za jakých okolností a pod jakým tlakem proběhl. V lednu roku 1993 byly na zasedání synodní rady projednávány restituční návrhy církevního majetku, přičemž nejpalčivější se ukázala být otázka navrácení farní budovy v Jablonci nad Nisou a kostela v Břidličné. Jablonecký farář Kurt Malina informoval synodní radu o doposud neúspěšných ústních jednáních s majitelem fary, kterým byl hrubě odmítnut.¹⁰⁹ V reakci na tato jednání začal majitel fary pouštět cirkulárku v době

---

¹⁰⁵ 14. dubna 1977, věc: vyjádření k žádosti s. Zdeňka Fliegla pracovníka ONV v Jablonci n. Nisou o zakoupení domku čp. 1773 v Jablonci n. Nisou Husova ul. č. 4 – (budova fary), adresováno synodální radě starokatolické církve. Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

¹⁰⁶ Božena Vaněčková: Věc: odprodej budovy čp. 1773 v Jablonci n. Nisou – fara, adresováno synodální radě, dne 30. května 1978. Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

¹⁰⁷ Rudolf Dohelský, Znalecký posudek č. 116/1977, ze dne 16. listopadu 1977, Archiv starokatolické církve v ČR

¹⁰⁸ Božena Vaněčková, dopis sjednávající termín prodeje, adresováno Rudolfovi Štursovi dne 16. srpna 1978. Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

¹⁰⁹ Kurt Malina (1934–2000) – Původně římskokatolický kněz, přestoupil ke starokatolictví v roce 1971, kdy byl v důsledku narození dítěte suspendován. KOVÁČ, Martin – VINŠ, Petr Jan – WAGNER, David: Nástin dějin Starokatolické církve v Československu po roce 1968. 1. část. in: Theologická revue 2014, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Husitská teologická fakulta. Vol. 85, No. 4, s. 590–605. ISSN 1211-7617. s. 596.

bohoslužeb.¹¹⁰ Na témže zasedání synodní rady byl schválen předběžný přehled majetku k navrácení, který byl k 1. 1. 1993 předán Ministerstvu kultury České republiky, v němž byla fara uvedena. K navrácení fary však nedošlo. V roce 1999 podala starokatolická církev v ČR neúspěšnou žalobu proti majiteli fary Zdeňku Fliegelovi. V květnu roku 2001 vzala synodní rada na vědomí rozsudky Okresního soudu v Jablonci n. Nisou a Krajského soudu v Ústí nad Labem a zmocnila předsedu synodní rady ThMgr. Dušana Hejbalu, aby přijímal další nezbytná opatření k zajištění restituce.

Podle shrnutí v rozsudku Okresního soudu v Jablonci Nad Nisou ze dne 22. 9. 2000 se církev domáhala vrácení plnění oběma účastníky s tím, že kupní smlouva na prodej fary a pozemku byla neplatná, protože smlouvu na straně prodávajícího neuzavřela odpovědná osoba. Základní problém spočíval v tom, že dle synodního řádu platného od roku 1877 i v době uzavření smlouvy byl statutárním zástupcem církve její biskup. V té době jím byl Augustin Podolák, kterému však byl výkon jeho funkce znemožněn odnětím souhlasu k výkonu duchovenské činnosti. Synodní řád takové podmínky neznal a za církev v důsledku toho neoprávněně jednal správce biskupství Rudolf Trousil.¹¹¹ Ten byl navíc stejně jako celá synodní rada dosazen tehdejšími státními činiteli. Zároveň bylo zpochybněno, zda synodní rada vůbec schválila prodej fary, jelikož se nedochoval příslušný zápis ze zasedání. Dalším problémem byl tlak, který na tyto orgány vyvíjela tajemnice ONV, když požadovala nákladné opravy, které nemohla církev se svými omezenými prostředky provést a které nebyly nezbytné. Na základě toho, že církev tyto nařízené opravy neprovedla, bylo možné nabídnout faru obžalovanému, který o budovu projevil zájem.

Obžalovaný oproti tomu uvedl, že byl zaměstnancem Okresního národního výboru v Jablonci nad Nisou jako referent kultury a že s tajemnicí pro věci církevní nepřicházel do styku často. Neměl informace o fungování církvi a jejich organizaci. Podle jeho tvrzení viděl dům poprvé asi dva týdny před tím, než v dubnu 1978 podal žádost o odprodej. Podle něj byl dům v té době ve velmi špatném stavu, přičemž nejhůře na tom byla střecha, kterou zatékalo.

---

¹¹⁰ Zápis ze zasedání synodní rady ze dne 9. 1. 1993 v Praze v kanceláři biskupského ordinariátu, přítomni: ThMgr. Dušan Hejbal, PhDr. Jindřich Husák, P. Kurt Malina, P. Vasil Daišek, Alžběta Turková, Jiří Novák, Hugo Wagner, Archiv Starokatolické církve v ČR.

¹¹¹ Rudolf Trousil (1905–1982) – původně presbyter Jednoty bratrské, který roku 1956 přešel do starokatolické církve. Působil v Jablonci nad Nisou a Desné v Jizerských horách. Mezi lety 1968–1982 byl členem synodní rady. KOVÁČ, Martin – VINŠ, Petr Jan – WAGNER, David: Nástin dějin Starokatolické církve v Československu po roce 1968. 1. část. in: Theologická revue 2014, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Husitská teologická fakulta. Vol. 85, No. 4, s. 590–605. ISSN 1211-7617., s. 597.

O tom, že se dům bude prodávat, se dozvěděl až poté, co bylo rozhodnuto jej prodat kvůli nedostatečným opravám. Po koupi opravil střechu a zbudoval byt 3+1.

Celý spor se nakonec dostal až před Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku, kam byla 31. ledna 2005 stížnost zaslána.¹¹² Následně však byla 18. dubna 2007 zamítnuta.

Po bezúspěšných soudních sporech odkoupila Starokatolická církev v ČR faru od tehdejšího majitele na základě kupní smlouvy ze dne 24. 11. 2011 za 2 250 000,- Kč. Objekt byl nevyklizený, s původní pouze vyspravovanou střechou vyžadující generální opravu. Ve špatném stavu byla elektroinstalace a rozvod vody a odpadů. Výmalba pokojů i sociální zařízení bylo ze 70. let 20. století.

V současnosti probíhá postupná revitalizace fary i k ní přináležejícího pozemku.¹¹³ Secesní budova s mnoha dochovanými originálními prvky bude v budoucnosti využita jako byt duchovního a prostor pro církevní aktivity.

Na počest svých rodáků uspořádalo město Jablonec nad Nisou na podzim roku 1911 výstavu nazvanou „Josef Zasche, Robert Hemmrich 140 let“, kde byly vystaveny práce, nákresy a fotografie realizací obou architektů. Na plakátu výstavy byla použita fotografie Kostela Povýšení sv. Kříže s řadou Scheiblerových vil. [Obr. 35]

8 Současný život starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou

Farářem v Jablonci nad Nisou je již od roku 2003 ThDr. Karel Koláček, který je zároveň od roku 2012 administrátorem farnosti v Desné. Na fungování obou obcí se významně spolupodílí také jáhenka Bc. Petra Baslová, která o svém aktuálním působení v Jablonci hovoří následovně: „Jablonecká farnost je v současnosti malé společenství, které má svou specifickou atmosféru ovlivněnou krajinou Jizerských hor, pohnutou historií i zpřetrhanou křesťanskou tradicí. Když jsem se tu objevila poprvé, byla jsem překvapená odlišností od farnosti pražské. Ale postupem času jsem si místo, zejména překrásný kostel, i zdejší společenství, zamilovala. Mnohému mě učí, mnohé díky němu objevuji. V poslední době mám však velmi málo času díky civilnímu zaměstnání, a tak se v Jablonci objevuji spíš sporadicky, v podstatě výhradně tehdy,

---

¹¹² Stížnost š.5177/05 Starokatolické církve v ČR č. j.10/2005. Archiv Starokatolické církve v ČR.

¹¹³ Fara byla z části vyklizená do kontejnerů 2012, byl zřízen nový systém vytápění na pevná paliva. V r. 2013 byla provedena nová elektroinstalace, voda a odpady ve 2. a 3. nadzemním podlaží, dále rekonstrukce kuchyně 2 NP a WC 2 NP. V r. 2014 byla provedena výmalba pokojů 2. NP a 3. NP. Střecha byla 2014 provizorně opravena na místech zatékání. V r. 2015 byla provedena výmalba chodeb. Za poskytnuté informace děkuji Karlu Koláčkovi.

kdy je potřeba při nějaké bohoslužbě zastoupit faráře Karla Koláčka, a to se stává jen párkrát do roka.“

Karel Koláček organizuje všechny stavební a restaurátorské práce a rovněž získává finanční prostředky na obnovu jabloneckého kostela a fary. Při tomto velmi náročném mnohaletém procesu je třeba kombinovat finance vlastníka s různými typy dotací. Na otázku, z jakých konkrétních zdrojů jsou úpravy kostela financovány, odpověděl Karel Koláček následovně: „Akce obnovy, na kterých jsem pracoval, byly nejčastěji zaštitěny programem MK ČR Regenerace městské památkové zóny, kde byly nejprve zdroje nastaveny 50 % MK, 40 % město JBC a 10 % vlastník památky, ale po vypořádání státu s církvemi se poměr změnil 50 % MK, 10 % město JBC a 40 % vlastník památky a to už začalo být sehnat podíl vlastníka mnohem obtížnější. Pak jsme vlastní podíl řešily z více zdrojů mimo vlastních (SKC církve), také např. Nadace OF a dotace z dotačního fondu LBC kraje – programu Záchrana a obnova památek v Libereckém kraji.“ Jablonecký farář se také v nemalé míře a s velkou vytrvalostí vlastnoručně podílí na stavebních pracích a údržbě kostela i přilehlé fary. [Obr. 36]

V Jablonci se mohou do údržbářských a úklidových prací v kostele a na faře zapojit také lidé, kteří jsou v rámci výkonu trestu povinni vykonávat obecně prospěšné práce. Karel Koláček potvrzuje, že spolupráce Probační a mediační služby v Jablonci nad Nisou s jabloneckou starokatolickou farností funguje také už jedno desetiletí. Prospěšné práce, které tu byly vykonány v areálu kostela a fary i na zahradě a hřišti, jsou nepochybně vidět.¹¹⁴

Starokatolické společenství čítá v současnosti 70 věřících, kteří se však v tomto počtu sejdou jen na velké svátky. Pravidelné bohoslužby se zde konají dvakrát týdně. V neděli dopoledne v kostele a ve čtvrtek odpoledne v suterénních prostorách kostela, kde také probíhá většina setkání v zimním období, protože jablonecký kostel není vytápěný. Farnost také dodržuje tradici konání pouti, a to vždy na nejpříhodnější neděli kolem svátku povýšení sv. Kříže spadajícího na 14. září.

Starokatolický kostel je rovněž k dispozici pro různé kulturní účely. V překrásných secesních prostorách lodi kostela „Povýšení sv. Kříže“ se konají koncerty

---

¹¹⁴ Od října roku 2004 do roku 2012 fungovalo při jabloneckém kostele také sociálně pastorační středisko Communio, jehož jádrem byla „VIDA“ - výtvarná integrovaná dílna arteterapie, která nabízela zájemcům zapojení se do kolektivní tvořivé činnosti. Po odstěhování paní vedoucí musela být tato aktivita z důvodu personálního nedostatku ukončena. Další aktivitě, Křesťansko-psychologické poradně s informačním střediskem, se doposud věnuje Karel Koláček v rámci své duchovenské služby a je již od pastoračního střediska Communio neodvislá.

různých hudebních žánrů, divadelní představení, happenings, výstavy výtvarných prací umělců i prací žáků jabloneckých základních škol.

Závěr

Cílem předložené bakalářské práce bylo představit stavebně historické proměny kostela Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou v propojení se životem tamní starokatolické obce a vytvořit stručný informativní kompilát, který by posloužil jako základ pro další bádání. Cíle bylo v zásadě dosaženo, stále však zůstalo velké množství shromážděného archivního materiálu připraveného k dalšímu zpracování.

Práce mapuje důvody vedoucí k založení kostela a výběru architekta. Zmiňuje problematiku mecenášů a jejich vliv na výsledný vzhled stavby. Pozornost je věnována také jednotlivým architektonickým detailům a kostelnímu mobiliáři. Hlavním zdrojem informací zde byly zprávy ze starokatolických periodik a restaurátorské zprávy, jako srovnávací materiál sloužily historické pohlednice a fotografie. Životopis architekta kostela Josefa Zascheho a reflexe vlivů, které působily na jeho ranou tvorbu, uvádějí kapitolu popisující současný vzhled kostela.

Následuje historie farnosti začínající mapováním jejího poklidného rozvoje před první světovou válkou. Období od první do začátku druhé světové války je pro jabloneckou obec do velké míry odrazem celkové atmosféry v sudetoněmecké oblasti. Vzhledem k tomu, že převážná většina starokatolíků na našem území byla německojazyčná, zabývá se další část práce situací jablonecké obce po druhé světové válce a způsobem, jakým se církev vyrovnala s poválečnými opatřeními.

Dosud nejméně zpracovaným obdobím v životě farnosti zůstává doba komunistické diktatury. V současnosti probíhá na toto téma výzkum, proto se tato práce omezila pouze na reflektování záznamu o stavebních úpravách kostela a peripetiích provázejících spravování a následný prodej jablonecké fary. V budoucnu bude jistě možné informace zkompletovat s poznatky zmíněného výzkumu a kapitolu adekvátně doplnit. Práci uzavírají informace o aktuálně probíhajících restaurátorských pracích a současném životě aktivního společenství jablonecké starokatolické farnosti.

V rámci práce se objevilo hned několik dílčích témat, která by do budoucna zasloužila podrobnější zpracování. Prvním je důkladné monografické zpracování stavební historie kostela Povýšení sv. Kříže, který díky své tvaroslovné originalitě, stylové čistotě a působivé světelné režii interiéru neustále budí zájem nejen odborníků, ale také široké veřejnosti.

U příležitosti dokončení kompletní rekonstrukce kostela by tak jistě bylo vhodné vypracování stručné populárně naučné publikace, která by zároveň seznamovala s vlastní stavbou a stručně také se starokatolickou církví, která je u nás veřejnosti doposud málo známá. Taková monografie by potěšila jak kulturní veřejnost a výletníky putující libereckým krajem, tak i starokatolické věřící, kteří jsou na tuto původní starokatolickou stavbu náležitě hrdí.

Druhým tématem volajícím po důkladnější badatelské činnosti zůstává architekt Josef Zasche, jemuž přes jeho nespornou úlohu v dějinách české architektury první poloviny 20. století dosud nebyla věnována samostatná monografie. Poměrně velké množství dostupných archivních materiálů a fotodokumentace realizovaných staveb tak stále čeká na komplexní zpracování v rozsáhlejší odborné studii.

Seznam použité literatury

Literatura

GÜNTHER Rudolf, *Josef Zasche: Lebensbild eines Architekten*, München: Bogen Verlag 1971, s.15. ISBN 3 920119 07 X, 41s.

GÜNTHER Rudolf, *Josef Zasche: Lebensbild eines Architekten*, München: Bogen Verlag 1971, s. 15. ISBN 3 920119 07 X, 41s.

KAŠPAR, Jan. Jablonec nad Nisou: stručný průvodce sedmi stoletími města. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou ve spolupráci se Státním okresním archivem Jablonec nad Nisou a Městskou galerií MY, 2006. ISBN 80-239-9730-0. 94 s.

KAISEROVÁ, Kristina. Konfesní myšlení českých Němců v 19. a počátkem 20. století. Úvaly u Prahy: Ve Stráni, 2003. ISBN 80-903319-0-4. 198 s.

NOVÝ, Petr. Jablonecká bižuterie. Praha: Grada, 2008. Řemesla, tradice, technika. ISBN 978-80-247-2250-4. 168 s.

ŠVÁCHA, Rostislav. a Jan. MALÝ. Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století. Praha: Victoria, 1995. ISBN 8085605848.

KOPEČNÝ Pavel: *Původní starokatolické kostely*. Vizovice: P. Kopečný 2010, 1. Vydání, 70 s., s.44-46, 69 str., ISBN 978-80-254-7617-8

KOULA, Jan E. Nová česká architektura a její vývoj ve XX. Století, Praha: Grafická unie a.s., 234 s.

KOVÁČ, Martin – VINŠ, Petr Jan – WAGNER, David: Nástin dějin Starokatolické církve v Československu po roce 1968. 1. Část. in: Theologická revue 2014, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Husitská teologická fakulta. Vol.85, No.4, s. 590-605. ISSN 1211-7617.

LAURIN Petra – NOVÁKOVÁ Irena – PETRÁSKOVÁ Christa. *Osudy Němců z Jizerských hor v letech 1945-1948*, Nakladatelství Bor 2016, 126 s.

LÉBLOVÁ Marta: *Církev-sekularizace-nacionalismus. První vatikánský koncil, vznik starokatolické církve a vztah katolické církve k sekularizaci a s ní souvisejícímu nacionalismu v letech 1870-1885 v českých zemích habsburské monarchie*. Brno: L. Marek 2009, ISBN 978-80-87127-18-6, 208 s.

LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD, Jan LHOTOVÁ – Markéta KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004. 1. vydání, 200 s. ISBN 80-239-5585-3

LUKEŠ Zdeněk: Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900-1938. Praha: Fraktály 2002, ISBN 80-86627-04-7. 217 s.

LUKEŠ, Zdeněk – SVOBODA, Jan: *Josef Zasche*, in: Umění XXXVIII., 1990, s. 534 – 543

LUKEŠ, Zdeněk : Secesní kostely v Čechách, in: Bůh a bohové, církve, náboženství a spiritualita v českém 19. Století. Praha 2003, s. 217-226.

ŠVÁCHA, Rostislav a Jan. MALÝ. Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století. Praha: Victoria, 1995. ISBN 8085605848.,573 s.

VINŠ, Petr Jan: Dopad dekretů na německojazyčné církevní struktury – případ německé evangelické a starokatolické církve, in: *Dekrety prezidenta republiky 70 let poté : Teoretické aspekty, aplikační praxe, komparativní pohled*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense , o.p.s. 2015, s.143-155. ISBN 978-80-87382-67-7

VLČEK Pavel: Zasche, Josef, in: Pavel Vlček (ed.): *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Academia: Praha 2004. 761s, ISBN 80-200-0969-8, s.724.

VOKOLEK Václav: *Neznámé Čechy 5. Posvátná místa severovýchodních Čech*. Praha: Mladá Fronta 2013, ISBN 987-80-204-2854-7, 123 s.

Periodika

Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1925, 10/1925.

Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1924, 3/1924.

Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1924, 7/1924

Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1928, 5/1928

Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1928, 8/1928

Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg:
Altkatholische Kirche 1928, 3/1928

Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg:
Altkatholische Kirche 1938, 4/1938.

Altkatholische Kirchenzeitung. Für die čechoslovakische Republik. Mähr.Schönberg:
Altkatholische Kirche 1939, 6/1939

Freie Kirchenstimmen, Varnsdorf: Altkatholische Kirche 1910, 11/1910

Freie Kirchenstimmen, Mähr.Schönberg: Altkatholische Kirche 1923, 3/1923

*Altkatholisches Volksblatt.*Bonn: Altkatholische Kirche 1925, 20/ 25

*Altkatholisches Volksblatt.*Bonn: Altkatholische Kirche 1920, 33/ 1920

Altkatholischer Kalender 1922. Kempten: Altkatholische Kirche 1922

Altkatholischer Kalender 1926. Freiburg: Altkatholische Kirche 1926

Altkatholischer Kalender 1937. Kempten: Altkatholische Kirche 1937

Archiválie

Fondy:

Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

Starokatolická knihovna a archiv Josefa Königa

Archiv Starokatolické církve v ČR (oproti Starokatolické knihovně a a archivu Josefa Königa
obsahuje převážně mladší, dosud nezkatalogizované materiály)

Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci

Jablonec nad Nisou, Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže. Restaurování malířské výzdoby
baptisteria, 2012-2013. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového
ústavu v Liberci

Václava J. Rába Místnímu národnímu výboru v Jablonci ze dne 21.ledna 1949.

dopisu Okresního národního výboru v Jablonci nad Nisou, k č.j. 370 10/1 a 41858/48, Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

Průvodní technická zpráva. Technická zpráva. Projektový atelier pro architekturu a pozemní stavby. Ved. projektant Tomáš Šantavý, zodp. projektant Božena Svátková, Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže, Oprava vnějšího pláště – II. etapa, duben 2001. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci

Jiří Soukup: Závěrečná restaurátorská zpráva. Oprava vnějšího pláště starokatolického kostela Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou, ŠTUKO Praha, Prosinec 2001. Archiv Starokatolické církve v ČR

Štuko, družstvo umělecké výroby pro obnovu památek, Praha, předseda družstva Pavel Jaroš: Odmítnutí reklamace , odvolání proti reklamaci ze dne 21.11. , kdy probíhal na stavbě kontrolní den, odvolal se dopisem z 12.11. 2002. Miroslav Kopa, který žádal odstranění barevných skvrn z fasády – Vada: nejednotnost barevnosti vrchní štukové vrstvy. Archiv Starokatolické církve v ČR

Hana Luštická: Stanovisko Státního památkového ústavu v Ústí nad Labem k opravě vnějších omítek na kostele Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou, 3.9.2000, Archiv SKC
František Čermák Znalec v oboru stavebnictví: Znalecký posudek Barevná nejednotnost vnější omítky, Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou, Číslo posudku 15/2003,s. 6. Obdobný závěr přinesl I znalecký posudek Ing. Petra Skolila (452/2004) z 1.4.2004. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

Doporučení vedoucího odboru školství a výchovy ONV Václava Kaliny z 15. března 1966.
Věc: oprava objektu-Husova tř.4, Jablonec n. Nis. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

Opis rozhodnutí vydaného odborem výstavby, vodního a lesního hospodářství měst NV v J. n N. dne 6.12. 1976, Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

Dopis Vladimíra Čutty ze dne 1.3.1977. Věc: Poškození soukromého rodinného domku Husova 6 v Jablonci n. N., který sousedí s farou č.4 starokatolické církve, Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

Božena Vaněčková vydala 30. srpna 1977, adresováno Rudolfu Trousilovi, na farní úřad v Desné. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

Zápis o převzetí prací na farní budově církve starokatoické Jablonec n.N.Husova ul.č.5- konaný dne 19.10.1977, přítomní Rudolf trousil děkan starokat. Církve, Vladimír Čutta, prac. Provádějící práce, Božena Vaněčková, taj, pro věci cír. ONV. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

Zdeněk Fliegel: Žádost o prodej domku čp.1773 v Jablonci n.N., Husova ul. 4., dne 13.4.1978, adresováno synodální radě církve starokatolické v Praze. Archiv Starokatolické církve v ČR

Vyjádření k žádosti s. Zdeňka Fliegla pracovníka ONV v Jablonci n. Nisou o zakoupení domku čp.1773 v Jablonci n. Nisou Husova ul.č. 4- (budova fary), adresováno synodální radě starokatolické církve 14.dubna 1977, Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

Božena Vaněčková: Věc: odprodej budovy čp. 1773 v Jablonci n. N.-fara, adresováno synodální radě, dne 30. května 1978. Archiv Starokatolické církve v ČR

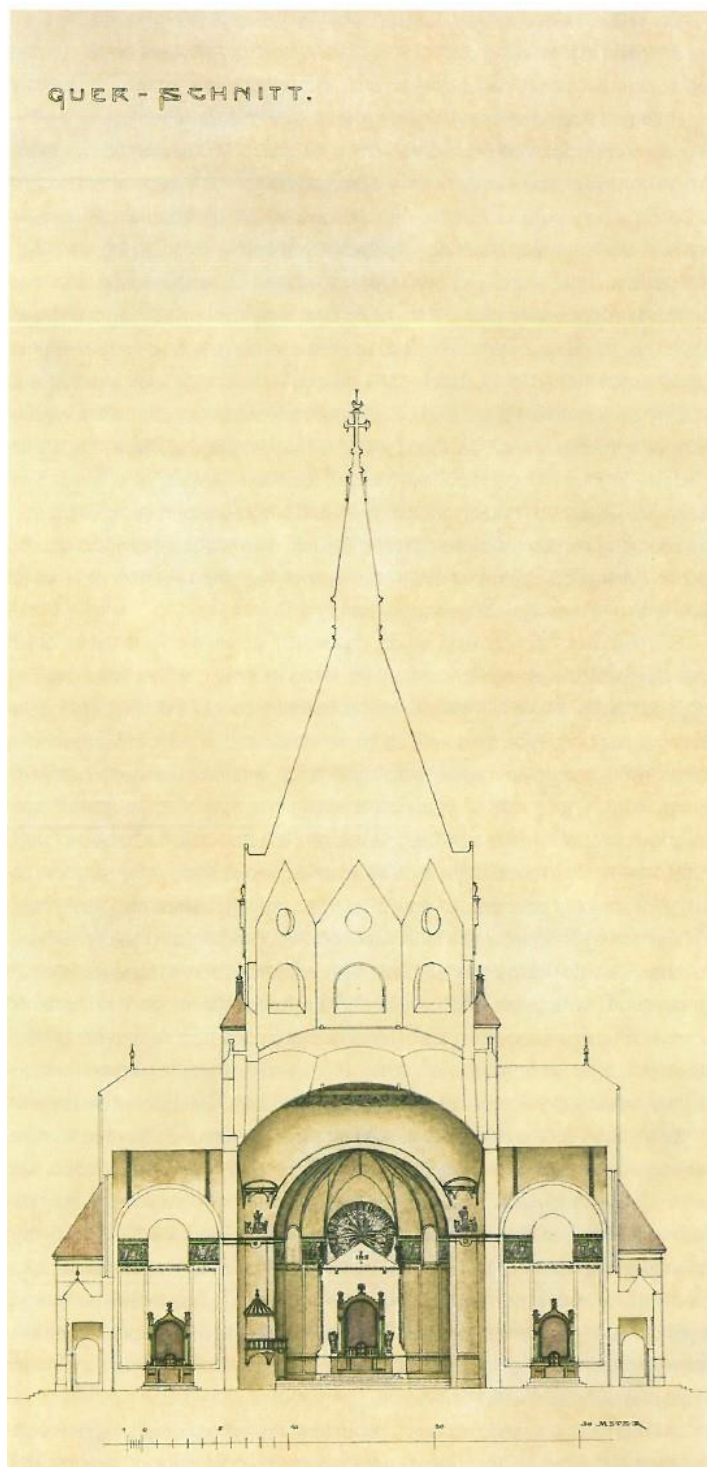
Rudolf Dohelský, Znalecký posudek č.116/1977, ze dne 16. Listopadu 1977, Archiv starokatolické církve v ČR

Božena Vaněčková, dopis sjednávající termín prodeje, adresováno Rudolfu Štursovi, dne 16. Srpna 1978. Archiv starokatolické farnosti v Jablonci nad Nisou.

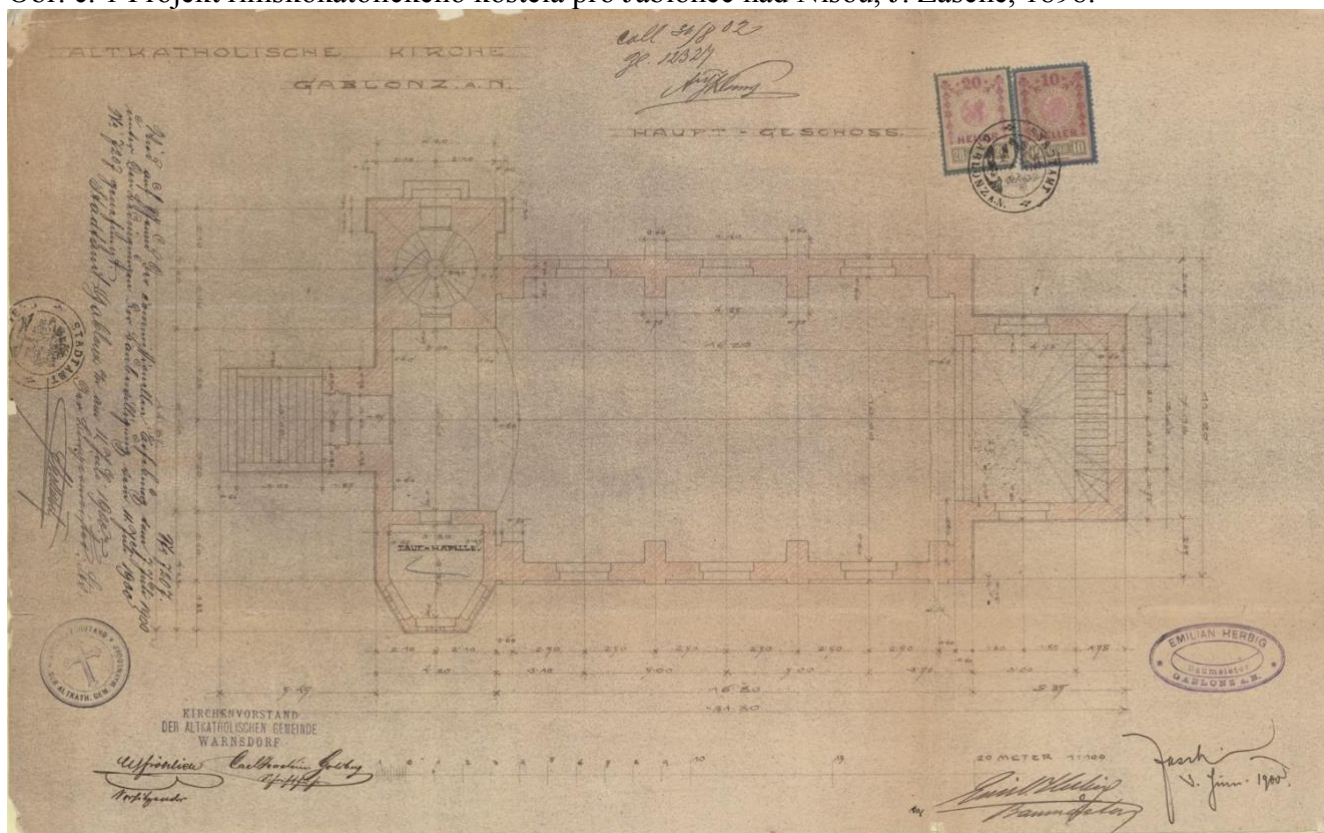
Zápis ze zasedání synodní rady ze dne 9.1.1993 v Praze v kanceláři biskupského ordinariátu, přítomní: ThMgr. Dušan Hejbal, PhDr. Jindřich Husák, P. Kurt Malina, P. Vasil Daišek, Alžběta Turková, Jirí Novák, Hugo Wagner, Archiv Starokatolické církve v ČR

Stížnost š.5177/05 Starokatolické církve v ČR č.j.10/2005. Archiv Starokatolické církve v ČR

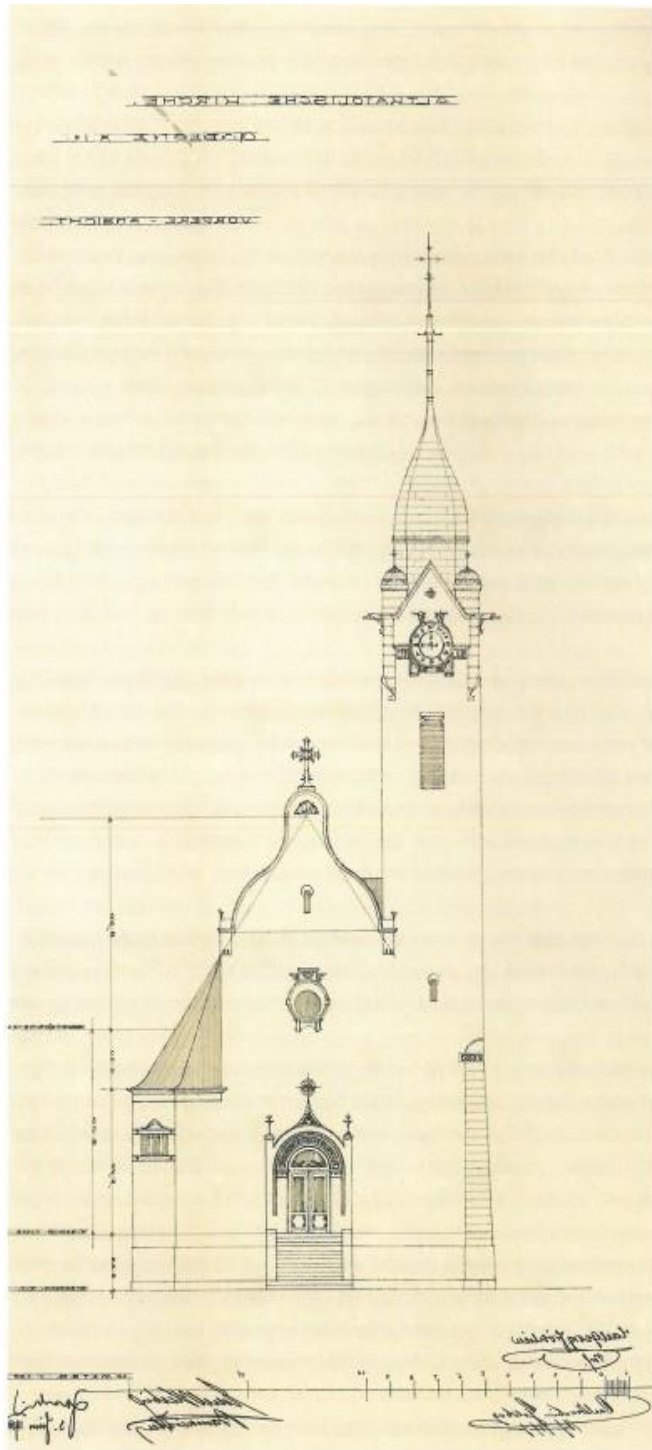
Obrazová příloha

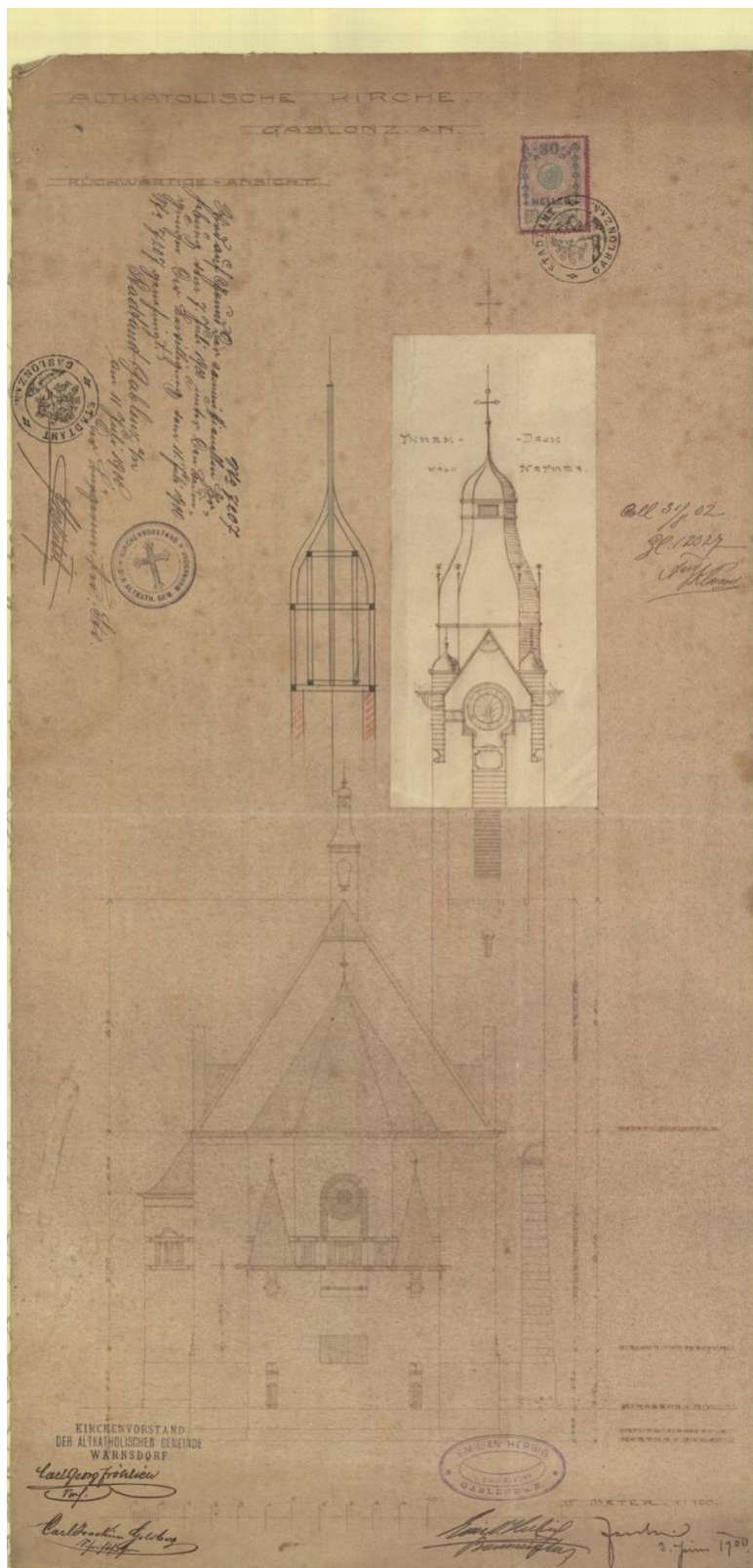
Obr. č. 1 Projekt římskokatolického kostela pro Jablonec nad Nisou, J. Zasche, 1898.

Obr. č. 2 Projekt starokatolického kostela pro Jablonec nad Nisou – plán hlavního podlaží, J. Zasche, 1900.

Obr. č. 3 Projekt starokatolického kostela pro Jablonec nad Nisou – průčelí s původním návrhem věže, J. Zasche, 1900.

Obr. č. 4 Projekt starokatolíckého kostela pro Jablonec nad Nisou – srovnání původního krovu s přepracovaným návrhem věže pohled od presbytáře, J. Zasche, 1900.

3/3

Fest-Ordnung

für die Einweihung der alkatholischen Kirche Gablonz a. N.

Am Vorabende, Samstag, den 8. November 1902.

Empfang der ankommenden fremden Gäste am Hauptbahnhofe.

Vorfeier.

- 6 Uhr Abends: Illuminirung der Kirche.
7 " " Weihelied, gesungen vom Männer-Gesangverein „Liederborn“.
Hierauf Einläuten des Festes.
8 Uhr Abends: Gemüthliches Beisammensein im Gasthofs „zum Stern“, Gebirgsstraße.

Sonntag, den 9. November 1902.

Empfang der noch ankommenden fremden Gäste.

1/2 10 Uhr Vormittags: Versammlung in der evangelischen Kirche; daselbst

Dank und Abschiedsfeier.

Sodann Festzug zur alkatholischen Kirche unter Glockengeläute in beiden Kirchen.

- 1/2 11 Uhr Vormittags: Begrüßung der Festtheilnehmer durch den Bürgermeister Herrn A. H. Posselt.
Festrede, gehalten von Professor Herrri Franz Mach, Tetschen.
Schlüsselübergabe.
Weihe durch den Herrn Bisthumsverweser.

Festgottesdienst.

Nachmittags 1/2 2 Uhr: Gemeinsamer Mittagstisch in der Turnhalle. (Gedeck zu 3 K.)

Abends 8 Uhr:

Familienabend

im großen Saale der Turnhalle.

Montag, den 10. November 1902.

9 Uhr Vormittags: Gedächtnisgottesdienst für die verstorbenen Gemeindeglieder.

Auskünfte werden im Gasthof „zum Stern“ ertheilt.

Druckerei G. Spielhoff, Gablonz a. N.

14. 11. 1902

Rötkatholische Gemeinde Gablonz a. N. und Umgebung.

N. C. 1528
14. 11. 1902

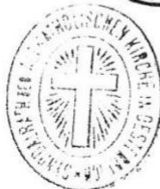
Weih- Urkunde.

Die rökatholische Filialkirche
zu Gablonz a. N. wurde am 9. November 1902
von Herrn Bischofsweser Andreas Geck,
unter Aufsicht der Geistlichen: Adolf Paschek
und Seiwilinde, Karl Eilhardt und Mar-
riech - Schneider, Ignaz Sepida und
Lassendorf, Johann Karochall aus
Gablonz a. N. feierlich eingeweiht und für alle Zeiten
den rökatholischen Gottesdienst geweiht.

Johann Karochall,
Diakon.

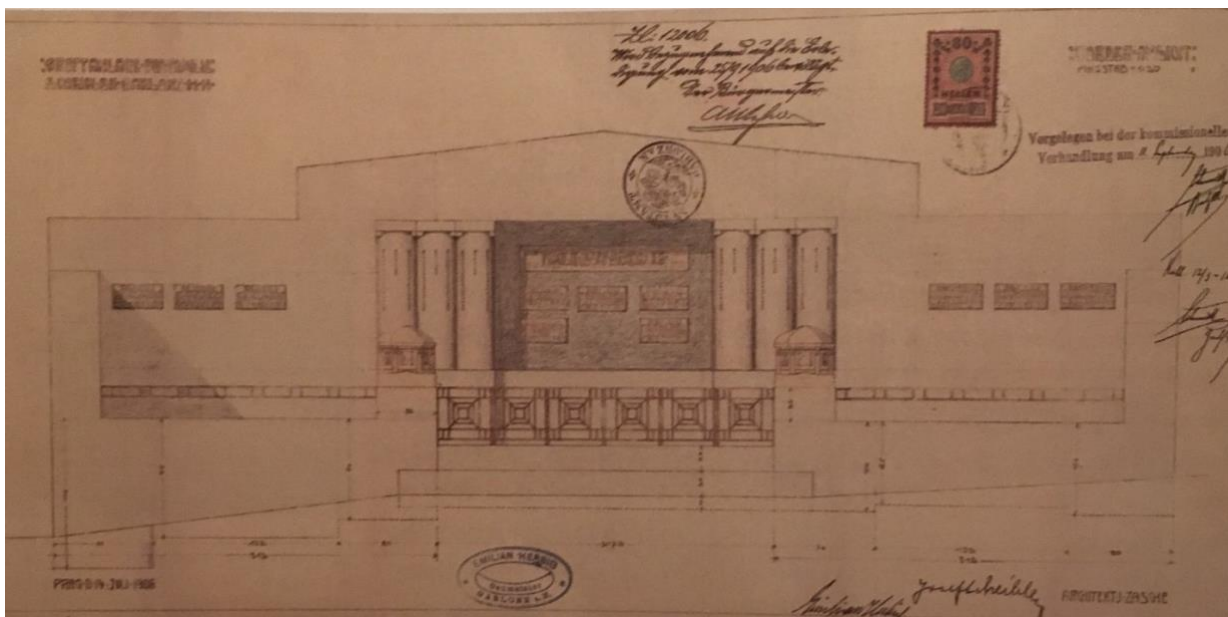
Richard Lasker
Pfarrer

Josef Schiele

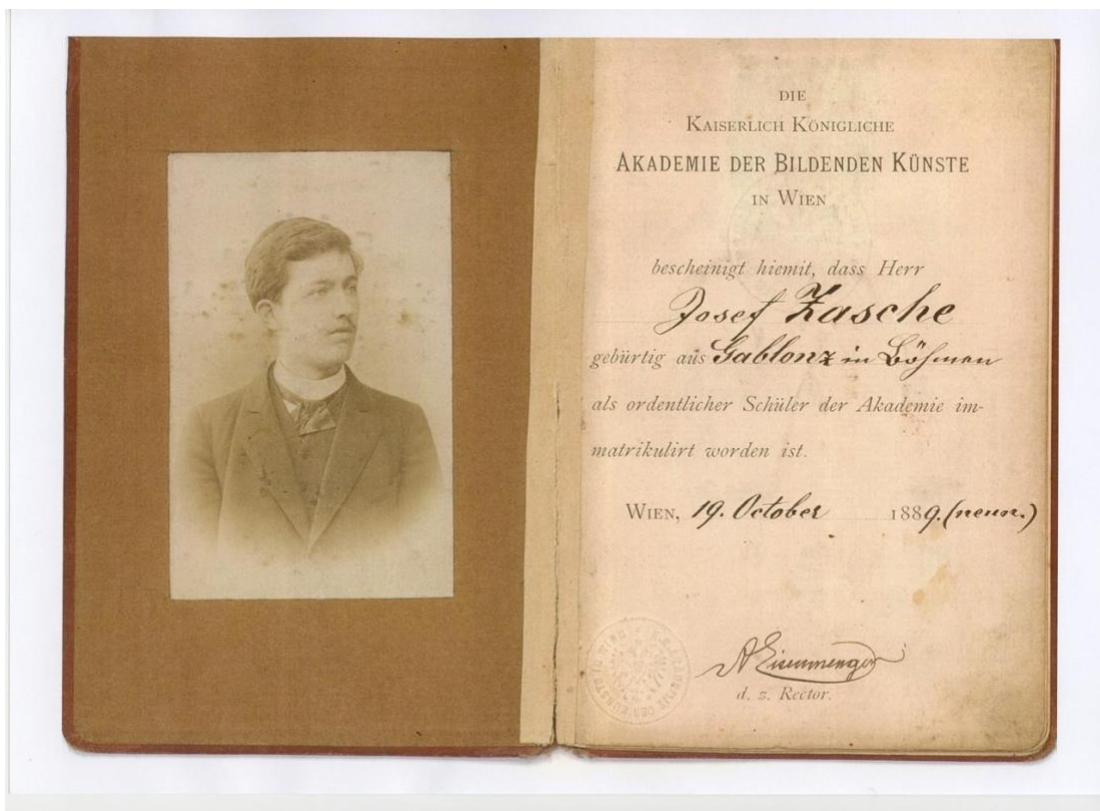

H. Fecht, Diakon

Obr. č. 7 Konsekrční listina starokatolického kostela v Jablonci nad Nisou, 1902.

Obr. č. 8 Návrh rodinné hrobky Josefa Scheiblera na jabloneckém hřbitově – pohled zepředu, Josef Zasche, 1906.

Obr. č. 9 Imatrikulační potvrzení v indexu Josefa Zascheho, 1889.

Obr. č. 10 Členský průkaz Kulturní a vzdělávací komise Josefa Záscheho, 1943.

Obr. č. 11 Hagenmüllerova cena udělená Akademií výtvarných umění ve Vídni Josefu Záschemu, 1892.

Obr. č. 12 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže, 20.léta 20. Stol.(?).

Obr. č. 13 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže

Obr. č. 14 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail chrismonu a zadržného okna.

Obr. č. 15 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail věže.

Obr. č. 16 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – interiér kostela před restaurováním.

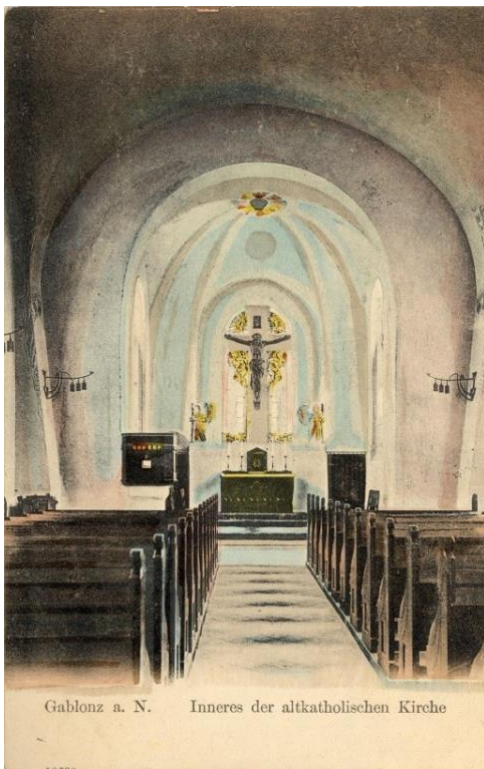

Obr. č. 17 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail osvětlení lodi.

Obr. č. 18 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail lavic.

Obr. č. 19 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže –interiér kostela na historické pohlednici.

Obr. č. 20 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail oltáře.

Obr. č. 21 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – socha anděla na oltářním nástavci.

Obr. č. 22 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail osvětlení konchy.

Obr. č. 23 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – křestní kaple.

Obr. č. 24 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail zrestaurovaného nápisu v křestní kapli.

Obr. č. 25 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – stopy po odstraněném zadržování oken ve věži kostela.

Die Heimen...
alkatholischen...
wafel, des...
und...
Bas...
gestaltete...
Kardgeb...
meine...
Zeugnis...
und den...
ten und...
verbind...

te wert...
art... 68
den... 1889
ten... 618
... 147
... 176
... 149
... 341
... 31
... 657

Rönigschie...
eines Wasser...
am Dienstag...
ürde bei den...
stwert, erster...
mann in Ober...
dam; bei de...
Soldaten gi...
htsamwalt...
all Musterze...
zweiter Wär...

li. (Beim...
intende...
en.) Son...
in der Eger...
rchen. Einer...
schwimmer...
Wasser gewag...
Gefahr. Der...
Voler Müller...
Schwimmer...
eleistung her...
befindlichen je...
affen, kurz, de...
schwimmer...
sch sich nun...
und beide...
Wasseroberfl...
Brielen eite...
herbei, befr...
h nun um...
cheinung, deß...
e helfen könn...
losen ans Af...
iller wieder u...
Anstrengung...
i retten. W...
e der über...
ige getrot...
gelang es, d...

(H. S. a. r...
abgeleg...
sbader Hotel...
stammten fünf...
Bukf. Domin...
so einem der...
wobei all...
macht wurden...
ine bekante...
tte sich bei dem...
enen er gepre...
tuge Mißpre...
des Domin...
eit Tür und...
sich vorstell...
i Leuten der...
Gewinn der...
000 Kronen...
machten dem...
aber nur ein...
gibt bereit...
hilflicher für...

Der Kath...
16. Juli...
in Baup...
bante...
in B...)

Einladung

zu den anlässlich
der 30. Synode der alkatholischen Kirche in der Č. S. R.
in unserer Gemeinde stattfindenden

Fest-Veranstaltungen

Samstag, den 12. Juli 1924:

4 Uhr nachm.: Hauptversammlung des Vereines der Alkatholiken i. d. Č. S. R. im Saale des Hotel „Krone“.
5 Uhr nachm.: Ebendort Vorjynode. (Zutritt haben nur die Herren Synodalen gegen Vorweisung der Legitimation. Unterbrechung von 8–9 Uhr.)

Sonntag, den 13. Juli 1924:

9 Uhr vorm.: Festgottesdienst in der alkatholischen Kreuzkirche. (Döllingerstraße 2.)
1/2 11 Uhr vorm.: Frühstück im „Casé Zentral“ (Gebirgsstraße 42, 1. Stock).
1/2 12 Uhr vorm.: Synode der alkatholischen Kirche, im Rathausaal.
1/2 3 Uhr nachm.: Festmahl im „Hotel Krone“. (Bedeck ohne Getränk Kč 20.—)
4 Uhr nachm.: Spaziergang in's Schützenhaus. Schöne Abersicht auf die Stadt.
8 Uhr abends: Festfamilienabend im großen Turnhallensaal.

Montag, den 14. Juli 1924:

1/2 9 Uhr vorm.: Gedächtnisgottesdienst in der alkatholischen Kreuzkirche.
1/2 10 Uhr vorm.: Pastorkonferenz im Pfarrhaus. (Für die Herren Delegierten zu gleicher Zeit Spaziergang über Schlag, Gaspere, Markt).
12 Uhr mittags: Zwangloses Mittagsmahl im Gasthaus Franz Porvše, Gebirgsstraße 94.

Je Herren Synodalen, welche die Sicherstellung einer Hotel- oder Privatwohnung wünschen und am Festmahl teilzunehmen gedenken, wollen sich gestl. bis spätestens 5. Juli 1924 an das hiesige Pfarramt melden. Die Festkanzlei befindet sich ab 12. Juli 1924 mittags 12 Uhr im „Hotel Krone“ und werden dajelbst Privatwohnungen und Hotelanweisungen und Festmahlskarten ausgeteilt. — Es wird gebeten, am Hauptbahnhof Gablonz a. D. auszustiegen, da dieser am günstigsten gelegen ist und die Zeit der Ankunft gestl. bekannt geben zu wollen. Der Empfangsausschuß trägt das Abzeichen der Kirche.

Der Kirchenvorstand
der Gemeinde Gablonz a. D.

GUSTAV PETROVSKÝ & CO.
BRNO

Obr. č. 26 Pozvánka na 30. Synodu Starokatolícké cirkve v Československé republice, 1924.

Obr. č. 27 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – fotomontáž s německou vzducholodí, 1936(?)

Obr. č. 28 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – loď kostela poničená v důsledku zatékání.

Obr. č. 29 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – presbytář kostela před zahájením restaurátorských prací v roce 2012.

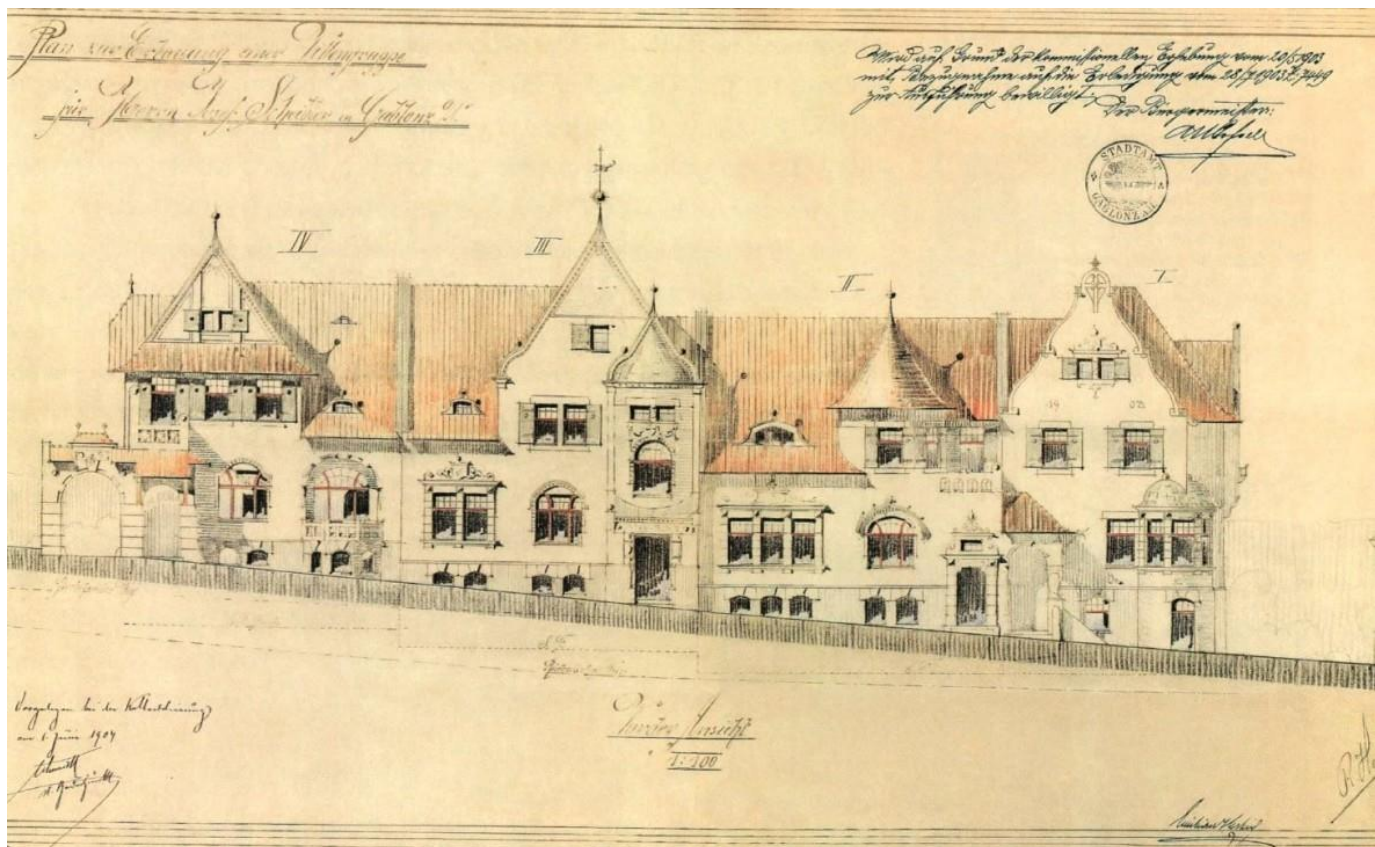
Obr. č. 30 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – presbytář po dokončení restaurátorských prací.

Obr. č. 31 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail štukové výzdoby pilastru před restaurováním.

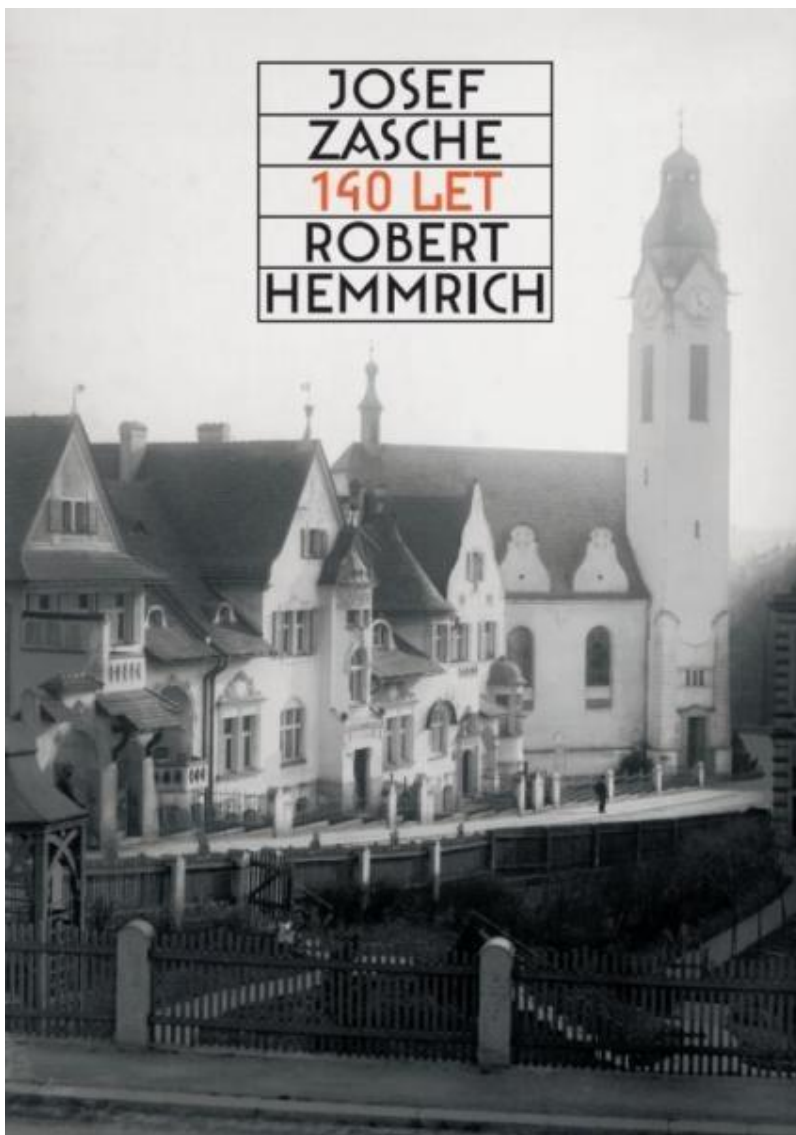
Obr. č. 32 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail štukové výzdoby pilastru po restaurování.

Obr. č. 33 Scheiblerovy domy – plán Roberta Hemmricha, 1903.

Obr. č. 34 Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže a Scheiblerovy domy – kolorovaná pohlednice.

Obr. č. 35 Plakát výstavy Josef Zasche – Robert Hemmrich – 140 let.

Obr. č. 36 Předseda jablonecké farní rady Ondřej Šešera (na žebříku) a farář Karel Koláček (pod žebříkem) opravují chrlíč na fasádě kostela, 2017.

Seznam vyobrazení

- Obr. č. 1** Projekt římskokatolického kostela pro Jablonec nad Nisou, J. Zasche, 1898. Reprodukce z knihy: LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD – KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004.
- Obr. č. 2** Projekt starokatolického kostela pro Jablonec nad Nisou – plán hlavního podlaží, J. Zasche, 1900. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 3** Projekt starokatolického kostela pro Jablonec nad Nisou – průčelí s původním návrhem věže, J. Zasche, 1900. Reprodukce z knihy: LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD – KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004.
- Obr. č. 4** Projekt starokatolického kostela pro Jablonec nad Nisou – srovnání původního krovu s přepracovaným návrhem věže pohled od presbytáře, J. Zasche, 1900. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 5** Projekt starokatolického kostela pro Jablonec nad Nisou – přepracovaná věž z čelního pohledu, J. Zasche, 1900. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 6** Pořádek vysvěcení starokatolického kostela v Jablonci nad Nisou, 1902. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 7** Konsekrační listina starokatolického kostela v Jablonci nad Nisou, 1902. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 8** Návrh rodinné hrobky Josefa Scheiblera na jabloneckém hřbitově – pohled zepředu, Josef Zasche, 1906. Reprodukce z knihy: LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD – KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004.
- Obr. č. 9** Imatrikulační potvrzení Josefa Zascheho, 1889. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 10** Členský průkaz Kulturní a vzdělávací komise Josefa Zascheho, 1943. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou

- Obr. č. 11** Hagenmüllerova cena udělená Akademií výtvarných umění ve Vídni Josefu Zaschemu, 1892. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 12** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže, 20.léta 20. Stol.(?). Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 13** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 14** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail chrisonu a zazděného okna. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 15** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail věže. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 16** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – interiér kostela před restaurováním. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 17** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail osvětlení lodi. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 18** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail lavic. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 19** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže –interiér kostela na historické pohlednici. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 20** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail oltáře. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 21** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – socha anděla na oltářním nástavci. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 22** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail osvětlení konchy. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 23** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – křestní kaple. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou.
- Obr. č. 24** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail zrestaurovaného nápisu v křestní kapli. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 25** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – stopy po odstraněném zazdění oken ve věži kostela. Archiv autora.

- Obr. č. 26** Pozvánka na 30. Synodu Starokatolické církve v Československé republice, 1924. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou.
- Obr. č. 27** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – fotomontáž s německou vzducholodí ,1936(?.) Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou.
- Obr. č. 28** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – loď kostela poničená v důsledku zatékání. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 29** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – presbytář kostela před zahájením restaurátorských prací v roce 2012. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 30** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – presbytář po dokončení restaurátorských prací. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 31** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail štukové výzdoby pilastru před restaurováním. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 32** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže – detail štukové výzdoby pilastru po restaurování. Archiv Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Liberci
- Obr. č. 33** Scheiblerovy domy – plán Roberta Hemmricha, 1903. Reprodukce z knihy: LHOTOVÁ, Markéta – STRNAD – KOBER, Jan – PADRTA, František. *Kapitoly ze stovebního vývoje Jablonce nad Nisou*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum městského úřadu v Jablonci nad Nisou 2004.
- Obr. č. 34** Starokatolický kostel Povýšení sv. Kříže a Scheiblerovy domy – kolorovaná pohlednice. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 35** Plakát výstavy Josef Zasche – Robert Hemmrich – 140 let. Archiv Farní obce Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou
- Obr. č. 36** Předseda jablonecké farní rady Ondřej Šešera (na žebříku) a farář Karel Koláček (pod žebříkem) opravují chrlič na fasádě kostela, 2017. Archiv autora

Summary

The aim of this bachelor thesis is to introduce architectural and historical changes of the Art Nouveau Old Catholic Church of The Elevation of the Holy Cross in Jablonec nad Nisou in the context of the history of its parish, and to make a brief informative summary to serve as a basis for further research.

The thesis charts reasons leading to the founding of the church and to the choice of the architect. It mentions patrons and their influence on the building's final appearance and describes its unique architectural morphology. Next follows history of the parish beginning with the charting of its peaceful development prior to the First World War. The period between the First World War's end and the beginning of the Second World War in the Jablonec municipality reflects general atmosphere in the Sudetenland. Because the majority of Old Catholics in the Czech lands was German speaking it is noted in the thesis how the church met the political measures after the War. The time of the communist dictatorship remains the least treated one in the life of the parish. There is a well documented dispute concerning the sale of the parish house in the 1970s. The thesis ends with the information on current restoration works and present life of Jablonec Old Catholic community.